

UNIVERZITA KARLOVA

Právnická fakulta

Edvin Svoboda

Kriminalistický experiment

Diplomová práce

Vedoucí diplomové práce: doc. JUDr. Zdeněk Konrád, CSc.

Katedra Trestního práva

Datum vypracování práce (uzavření rukopisu): červen 2018

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že jsem předkládanou diplomovou práci vypracoval samostatně, že všechny použité zdroje byly řádně uvedeny a že práce nebyla využita k získání jiného či stejného titulu.

Dále prohlašuji, že vlastní text této práce včetně poznámek pod čarou má 134 629 znaků včetně mezer.

Edvin Svoboda

V Praze dne

Poděkování

Na tomto místě bych chtěl velmi poděkovat vedoucímu mé diplomové práce, panu doc. JUDr. Zdeňku Konrádovi, CSc., za pomoc při zpracování a poskytnutí velice užitečných rad, které mi pomohly při psaní této práce.

Obsah

Úvod.....	1
1. Pojem a podstata kriminalistického experimentu.....	3
1.1. Pojem experiment a kriminalistický experiment.....	3
1.2. Podstata kriminalistického experimentu.....	4
2. Vyšetřovací pokus a jeho zákonná úprava.....	6
3. Historie vyšetřovacího pokusu a vývoj názorů na jeho podstatu.....	11
4. Odlišení vyšetřovacího pokusu od vybraných vyšetřovacích úkonů.....	13
4.1. Vyšetřovací pokus a rekonstrukce.....	13
4.2. Vyšetřovací pokus a prověrka výpovědi na místě.....	14
4.3. Vyšetřovací pokus a rekognice.....	15
4.4. Vyšetřovací pokus a kriminalistická expertiza.....	15
4.5. Vyšetřovací pokus a ohledání.....	17
5. Vyšetřovací pokus - pojem a podstata.....	19
5.1. Vyšetřovací pokus obecně.....	19
5.2. Vyšetřovací pokus a jeho podstata a účel.....	19
5.3. Význam vyšetřovacího pokusu a jeho cíle.....	21
6. Typy vyšetřovacího pokusu.....	23
7. Účastníci vyšetřovacího pokusu.....	28
7.1. K účastníkům vyšetřovacího pokusu obecně.....	28
7.2. Rozdělení účastníků vyšetřovacího pokusu.....	29
7.2.1. Přímí účastníci.....	29
7.2.2. Nepřímí účastníci.....	32
7.2.3. Pomocné osoby.....	32
8. Příprava k provedení vyšetřovacího pokusu.....	35
8.1. Příprava před výjezdem na místo experimentu.....	35
8.2. Příprava po příjezdu na místo experimentu.....	38
9. Vliv psychologických aspektů na průběh a výsledky vyšetřovacího pokusu.....	40
10. Taktické zásady při provedení vyšetřovacího pokusu.....	43
10.1. Výběr osob účastnících se vyšetřovacího pokusu.....	45
10.2. Shodnost experimentálních podmínek s podmínkami zkoumané události.....	46
10.3. Opakování pokusu ve stejných podmínkách.....	49
10.4. Provádění pokusů v cílevědomě měněných podmínkách.....	50
10.5. Provádění pokusu v několika etapách.....	51
11. Hodnocení výsledků vyšetřovacího pokusu.....	52
12. Dokumentace vyšetřovacího pokusu.....	54
13. Příklad z praxe I.....	57
14. Příklad z praxe II.....	60
Závěr.....	62
Seznam použitých zdrojů.....	63
Resumé.....	66
Abstract.....	68

Úvod

Kriminalistický experiment, jak by se nemuselo na první pohled jevit, je v mnoha počtech případů velmi významným a nepostradatelným úkonem, možná lépe řečeno součtem, souborem několika dílčích úkonů, které ve svém souhrnu poskytují velice důležité poznatky vzešlé z jeho provedení. Kriminalistický experiment je pojem širší, skrývají se v něm další, konkrétněji zaměřené modely, které mají v trestním řízení různorodou roli. Jedná se o expertizní experiment, taktický experiment a vyšetřovací pokus. Ve své diplomové práci se ve značné míře zaměřím a budu věnovat vyšetřovacímu pokusu, jenž je specifickou metodou kriminalistické praxe. Mohlo by se zdát, že zvolené téma není dostatečně široké a variabilní, jenže i orgány činné v trestním řízení říkají, že hlavně etapa organizování a samotná příprava vyšetřovacího pokusu je velmi náročná, jak časově, tak samozřejmě organizačně. Nutno ovšem zcela na rovinu podotknout, že při určitých pokusech je organizace i časová vytiženost minimální, vždy je třeba samo sebou zohlednit okolnosti daného případu. Ve své práci se jistě zaměřím na záležitosti, které velmi úzce souvisejí s vyšetřovacím pokusem a jsou s ním v mnoha případech zaměňovány. Jedná se o další důkazní prostředky podle trestního řádu, tedy konfrontaci, rekognici, prověrku výpovědi na místě a hlavně kriminalistickou rekonstrukci, která je velmi často právě s vyšetřovacím pokusem zaměňována, protože je pravdou, že jsou si oba důkazní prostředky velmi podobné, a mnohdy se stává, že během rekonstrukce současně proběhne i vyšetřovací pokus. To není chybou, ba naopak, velmi užitečnou událostí, když jde spojit dva procesy do jednoho. Náročnost tohoto úkonu, kromě výše uvedeného, spočívá i v zajištění osob podílejících se na vyšetřovacím pokusu, což je mnohdy nezbytné, aby se dodržely všechny zákonné požadavky na správný procesní postup. Nejdůležitější část je samozřejmě vlastní provedení vyšetřovacího pokusu, jež obnáší pečlivé provedení, aby měl vyšetřovací pokus hodnověrnost získaných poznatků, které budou mít značný vliv v probíhajícím trestním řízení a aby se díky tomu vyjasnily neúplné či nejasné okolnosti spáchání daného trestného činu nebo trestných činů. Tato práce se bude věnovat samozřejmě teoretickým záležitostem, které je vždy potřeba vyjasnit a nastínit a dále i některým otázkám z vyšetřovací praxe, které doplní práci i z pohledu praktického, neboť se v mnoha případech stává, že „teorie míní a praxe mění“. Dá se to z jisté stránky pochopit, neboť orgány konající vyšetřovací pokus mají práce opravdu mnoho, ale když např. protokol o provedeném pokusu nemá úplně všechny

zákonné náležitosti, advokát alespoň trochu zkušený bude při soudním sporu poukazovat na neúčinnost takového důkazu. Když máme nastavena určitá pravidla, měla by se dodržovat při jakékoliv činnosti a je jedno, koho se týkají. Cílem této práce je snaha o uchopení tématu jak ze stránky teoretické, jak bylo uvedeno výše, tak i právě ze stránky praktické, aby se ukázalo, v jakých případech a jak důležitým prostředkem vyšetřovací pokus v kriminalistické, resp. trestněprávní praxi je. Práce bude tedy především zaměřena, jak již bylo zmíněno výše, na vyšetřovací pokus. Bude se jednat hlavně o deskriptivní, tedy popisnou metodu a metodu komparativní, kdy jsem využil pro svoji práci řadu dostupných odborných publikací a učebnic, které se touto problematikou zabývají, ovšem s častými praktickými poukazy na praxi a z ní vzešlé poznatky a budou rozebrány i dva konkrétní případy z praxe. Uvědomuji si, že daná problematika je značně rozsáhlá a že nejde o její postihnutí v celé její šíři, pokusím se tedy objasnit všechny podstatné a relevantní záležitosti, které pokládám za nutné, aby práce poskytovala ucelený rámec o daném tématu.

1. Pojem a podstata kriminalistického experimentu

1.1. Pojem experiment a kriminalistický experiment

Na začátku je zřejmě potřeba objasnit samotný pojem experiment. Experiment, nebo-li také pokus, je vědecká metoda, při které se záměrně realizuje určitý děj, aby ho bylo možné studovat a za stejných podmínek opakovat. Podle účelu se rozlišuje experiment heuristický, jehož účelem je nalézt dosud neznámou zákonitost jevu, a experiment ověřovací, který má ověřit platnost zákona, který byl již dříve objeven. Úlohou kvalitativního experimentu je především prokázat existenci určitého jevu, kvantitativní experiment má vést ke zjišťování zákonitostí a k jejich vyjádření ve formě zákona. Zvláštním případem experimentu je myšlenkový experiment, u kterého není důležité, zda je v praxi realizovatelný, musí však být realizovatelný v principu.¹⁾

Všechny výše uvedené aspekty, které charakterizují experiment, se dají víceméně použít i na experiment kriminalistický, snad až na experiment myšlenkový, který je jen jakousi teoretickou možností, což pro potřeby kriminalistiky a trestního práva jako praktických věd není zcela účelné.

Za trochu odlišnou definici, avšak ve svém významu identickou, si můžeme zmínit tu M. Rybáře, který popisuje experiment poněkud obširněji, a to takto: „Experiment je metoda vědeckého poznání, jehož podstatou je zkoumání, modelování nebo obnovení konkrétní materiální situace nebo jevu za kontrolovatelných podmínek, jako výsledný proces cílevědomého působení člověka k zjišťování zákonitostí zkoumaných jevů. Předností experimentu je skutečnost, že lze účelově opětovně vyvolat jev nový a podobný jevu původnímu, dále možnost opětovně vyvolat daný jev v podmínkách, které pro jeho vyvolání zájmově (programově) uzpůsobujeme, a nakonec že zvolené podmínky, za kterých jev opětovně vyvoláme, upravíme tak, že je cíleně osamostatňujeme, oprostíme od vlivů zjednodušujících či naopak je modifikujeme vlivem případných zatěžujících faktorů.“²⁾

Další, taktéž velmi přiléhavou definici experimentu, zmiňuje Z. Konrád, který říká, že „experiment neboli pokus je obecně vykládán jako metoda poznání, spočívající v cílevědomě

¹⁾ BULISOVÁ, J. a kol. Ottova všeobecná encyklopedie ve dvou svazcích A-L. Vydání první. Praha: Ottovo nakladatelství, 2003, s. 344

²⁾ RYBÁŘ, M. Základy kriminalistiky. 1. vydání. Dobrá Voda u Pelhřimova: Aleš Čeněk, 2001, s. 159

navozeném ději nebo vyvolání jevu, jehož pozorováním se má zjistit zákonitý vztah mezi danými, uměle navozenými podmínkami a následky nebo ověření takového předpokládaného vztahu.“³⁾

Lze říci, že experimentem se prověřují reálné skutečnosti vzniklé v minulosti, které mají konsekvence v přítomnosti a zasahují do budoucnosti. Jeho účelem je snaha uměle navodit reálnou situaci nastalou v minulosti a přímým pozorováním vyvodit závěry, kterými se ověřují, upřesňují a získávají poznatky vzniklé na relevantním místě a v konkrétním čase.

Kriminalistický experiment funguje na stejných principech jako všechny ostatní experimenty, ovšem je potřeba si uvědomit velmi důležitou věc: Kriminalistický experiment je specifická forma běžného experimentu. Vytvářejí se analogické jevy, uzpůsobují se podmínky místa, za kterých se zjišťují informace vzešlé z experimentu. Potřeba si však uvědomit zásadní okolnost. Na rozdíl od experimentů v jiných oblastech se kriminalistický experiment provádí a probíhá za zcela běžných podmínek běžného života lidí a bez použití speciálních technických zařízení, které se např. využívají v chemických laboratořích. Kriminalistický experiment je vnímán lidskými smysly a bez použití dalších přístrojů a technických prostředků. Musí být dodržena zákonná pravidla provedení experimentu a dodržena samozřejmě bezpečnost provedení daných úkonů. Na tomto místě jistě stojí podotknout, že během experimentování nesmí dojít k ohrožení života a zdraví osob. Pokud by nastala situace, za které by bylo jistě vhodné přistoupit ke kriminalistickému experimentu, ale zároveň by bylo zřejmé, že může dojít k bezprostřednímu ohrožení lidí experiment provádějící nebo i dalších osob nacházejících se v blízkosti prováděného pokusu, experiment (myšleno vyšetřovací pokus) se nemůže provést a je otázkou, zda by v takovém případě nebylo vhodné přistoupit k experimentu expertiznímu, který zásadně provádí znalec v daném oboru.

1.2. Podstata kriminalistického experimentu

Část už byla popsána výše, tudíž se dá říci, že podstata a smysl kriminalistického experimentu spočívá v navození totožných podmínek, které vznikly při zkoumané události a jejich systematické obměňování a pozorování tak, aby bylo dosaženo zcela identických situací. Výhodou je, že experiment se dá opakovat. Není potřeba, jak se říká „na první

³⁾ KONRÁD, Z., PORADA, V., STRAUS, J., SUCHÁNEK, J. Kriminalistika. Kriminalistická taktika a metodiky vyšetřování. Plzeň: Aleš Čeněk, 2015, s. 101

dobrou“, získat identické a přesné poznatky. Pokus, jak už i vlastní smysl tohoto slova napovídá, vychází ze slova zkoušet, opakovat, málokdy se při složitějších pokusech vše podaří na poprvé. Hlavní podstatou, která je esenciálním základem experimentování, je dosažení shodných podmínek, které následně umožní odpovědět na otázky pomocí odpovědí získaných z výsledků právě kriminalistického experimentu.

Shrnout podstatu kriminalistického experimentu lze takto: „Kriminalistický experiment je metoda kriminalistické praktické činnosti, spočívající v pokusném vyvolávání a zkoumání kriminalisticky relevantních jevů, činností a fragmentů událostí v uměle vytvořených a cílevědomě měněných podmínkách za účelem poznání a dokázání skutkového stavu věci.“⁴⁾ Kriminalistická nauka rozděluje kriminalistický experiment na několik druhů, jak už bylo lehce uvedeno výše. Jedná se o speciální metodu kriminalistické praxe a na druhé straně jde o specifickou metodu kriminalistické praxe. Práce bude dále zaměřena jen na specifickou metodu, na tomto místě bych rád stručně charakterizoval kriminalistický experiment jako speciální metodu kriminalistické praxe.

Speciální metodu můžeme ještě členit na expertizní experiment a na straně druhé na taktický experiment. Zatímco větve experimentu jako speciální metody má spíše konsekvence kriminalistické, specifická metoda má významnou úlohu v rovině trestněprocesní, samozřejmě ale z velké části využívající poznatků z kriminalistické vědy.

Expertizní experiment hlavně slouží při znaleckém srovnávání a zajišťování srovnávacích materiálů. Taktický experiment není v zásadě sám o sobě určitým postupem, je začleněn do vyšetřovacích verzí a úkonů, které mají význačný vliv na postup v trestním řízení a závěry z něj učiněné mají dopad na to, jak budou orgány činné v trestním řízení na základě jimi zjištěných faktů dále postupovat v konkrétní záležitosti. Takticky experimentovat se dá dobře např. u rekognice, kde je velmi důležitá příprava a postup, aby rekognice splnila svůj účel a výsledky z ní vzešlé měly důkazní věrohodný status.

Následující část práce se bude zabývat vyšetřovacím pokusem, jakožto specifickou metodou kriminalistické praxe.

⁴⁾ KONRÁD, Z., PORADA, V., STRAUS, J., SUCHÁNEK, J. Kriminalistika. Kriminalistická taktika a metodiky vyšetřování. Plzeň: Aleš Čeněk, 2015, s. 102

2. Vyšetřovací pokus a jeho zákonná úprava

Vyšetřovací pokus není v našem právním řádu zas až tak dlouho. Jako jeden z prostředků zvláštního způsobu dokazování byl do trestního řádu, zákon č. 141/1961 Sb., trestní řád, vložen novelou č. 265/2001 Sb. spolu s ostatními důkazními prostředky, a to konfrontací, rekognicí, rekonstrukcí a prověrkou výpovědi na místě. Neznamená to ovšem, že by se vyšetřovací pokus předtím neprováděl nebo byl trestní praxi cizí. Byl považován za určitý typ ohledání a v souladu s § 89 odst. 2. trestního řádu se dalo mluvit o druhu důkazu, byť výslovně neuvedeném v daném ustanovení. Jediným, nikoliv však zákonným vymezením, byla úprava v Instrukcích pro vyšetřovatele a policejní orgány Policie České republiky k postupu v trestním řízení č. 85/1995, konkrétně v článcích 70-73. Důvodem vložení vyšetřovacího pokusu do trestního řádu byla potřeba konkrétnějšího vymezení, orgány činné v trestním řízení se domnívaly, že dřívější nedostatečná úprava nedovolovala využít možnosti vyšetřovacího pokusu v plné míře. Častokrát se stávalo, že důkaz provedený pokusem nebyl soudem uznán, neboť nebyly dodrženy zákonné parametry. Proto vyvstala a nabyla na aktuálnosti otázka zavedení tohoto důkazního prostředku mezi zvláštní způsoby dokazování.

Zákonnou úpravu nalezneme v trestním řádu v části první, hlavě páté, oddílu třetím, § 104c nazvaném Vyšetřovací pokus.

Jeho zařazení je logické, následuje po obecných otázkách týkajících se dokazování. Daná novela č. 265/2001 nabyla účinnosti k 1. lednu 2002.

V prvním odstavci daného ustanovení můžeme nalézt podstatu vyšetřovacího pokusu. Říká se v něm, že: „vyšetřovací pokus se koná, mají-li být pozorováním v uměle vytvořených nebo obměňovaných podmínkách prověřeny nebo upřesněny skutečnosti zjištěné v trestním řízení, popřípadě zjištěny nové skutečnosti důležité pro trestní řízení.“ Když si rozebereme dané citované ustanovení, dospějeme k závěru, že podstatnými pojmy jsou: pozorování, uměle vytvořené nebo obměňované podmínky, skutečnosti zjištěné v trestním řízení.

Zaměříme se nejprve na termín pozorování, pochopitelně v daném kontextu. Je jím myšleno sledování určitého děje či určité skutečnosti pouhými smysly, tedy zrakem. Jde o činnost běžnou, která se dá zaznamenat obyčejným sledováním, aniž by bylo potřeba nějakých speciálních technických přístrojů, např. mikroskopů, lup, dalekohledů atp. Samozřejmě se nejedná o bezvýjimečnou praxi, jistě by se daly najít případy, kdy je i při vyšetřovacím pokusu použit výše zmíněný přístroj. Může se jednat o případ, kdy svědek trestného činu viděl pomocí dalekohledu, jak naproti přes ulici vyběhl muž z rodinného domu.

Později se dověděl, že šlo o krádež a tentýž svědek při výpovědi řekl, že si je jistý, že šlo o obviněného. Ten svoji vinu popíral, v přípravném řízení se přistoupilo k vyšetřovacímu pokusu a zjistilo se, že je opravdu možné, aby svědek pomocí stejného dalekohledu (kterým mimochodem pozoroval letadla na obloze), uviděl z daného místa velmi podrobně obviněného. Jedna hypotetická možnost, kdy nestačí pozorování pouhým zrakem, nýbrž se musí použít tentýž dalekohled, kdy došlo k trestnému činu, aby se zachovala autenticita situace. Orgány činné v trestním řízení, popřípadě další osoby, se mají možnost přesvědčit o věrohodnosti a učinit důkazní závěry.

Dalším typickým rysem jsou uměle vytvořené nebo obměňované podmínky. Toto je velmi nezbytná záležitost, která by se měla dodržet s co maximální pečlivostí. Na dodržení těchto podmínek často závisí, jestli je takto zjištěná nebo prověřovaná skutečnost způsobila být důkazem. Ve shora uvedeném příkladu předpokládejme, že v době spáchání trestného činu byla azurově modrá obloha, bez jediného mraku, venkovní teplota dvacet pět stupňů nad nulou. Kdyby se experiment prováděl za zcela jiných klimatických podmínek, kupříkladu silný déšť, zataženo, teplota kolem deseti stupňů, výsledek pokusu by mohl dopadnout zcela jinak, než tomu bude při zachování stejných klimatických podmínek.

Případný pokus lze analogicky obměňovat do té doby, než se dospěje k situaci identické. Cílevědomé variování podmínek, izolování určitých jevů, které narušují jev pozorovaný, umožňují ve výsledku dospět do zcela identické situace. Při víceterém opakování experimentu se zásadně snižuje možnost mylného výsledku, někdy dokonce nastane situace, kdy se díky opakování tohoto procesu objeví skutečnosti dosud neznámé.

Trestním řízením se rozumí řízení podle trestního řádu a podle zákona o mezinárodní justiční spolupráci.⁵⁾ Za skutečnost lze považovat každou záležitost relevantní a významnou právě pro trestní řízení. Nejčastěji půjde o tvrzení svědků, poškozených, podezřelých, která si vzájemně odporují nebo také tvrzení, která se jeví jako nepravdivá. Vyšetřovací pokus bude na místě, kdy bude potřeba prověřit výpovědi svědků nebo výslech znalce.

Můžeme shrnout, že hlavním cílem vyšetřovacího pokusu je za a) prověřit nebo upřesnit skutečnosti již zjištěné v trestním řízení nebo za b) zjistit nové skutečnosti důležité pro trestní řízení. Samozřejmě je možné kombinovat oba cíle pokusu, jak získání nových skutečností, tak i prověření a upřesnění skutečností již známých. Účel vyšetřovacího pokusu je ověření, upřesnění, zda se určitá událost mohla za daných okolností stát určitým způsobem a za

⁵⁾ viz. § 12 odst. 10 trestního řádu

stejných povětrnostních, časových, místních, světelných a dalších podmínek.⁶⁾

V druhém odstavci § 104c se praví, že: „k provedení vyšetřovacího pokusu se nepřistoupí, jestliže to je vzhledem k okolnostem případu nebo osobě podezřelého, obviněného, spoluobviněného, poškozeného nebo svědka nevhodné nebo lze-li účelu vyšetřovacího pokusu dosáhnout jinak.“

Ve druhém odstavci jsou vyjmenovány podmínky, za kterých nelze k vyšetřovacímu pokusu přistoupit. Podmínky jsou trojí povahy. Prvá z nich je, že vyšetřovací pokus se nedá provést, když to nedovolují okolnosti případu. Tím je myšleno, že navození určité situace, stavu, děje je nemožné, případně nebezpečné lidskému zdraví. Může se jednat o případy, kdy by se experimentálně prověřovala chemická reakce dvou nebezpečných látek a hrozilo by, že dojde k výbuchu, pokus by se prováděl na drahém zařízení, kdy by hrozilo jeho zničení, což samozřejmě není úplně účelné nebo by během experimentu hrozilo ohrožení života lidí.

Dalším důvodem, kdy se nemůže pokus provést, jsou okolnosti případu, které nejsou zcela vhodné z hlediska postavení podezřelého, obviněného, spoluobviněného, poškozeného nebo svědka.

Na rozdíl od první podmínky, kde nelze pokus provádět hlavně z důvodu nemožnosti jeho bezpečného provedení z hlediska věcného, druhá podmínka se váže k osobám, které mohou svým postavením znemožnit či znehodnotit prováděný pokus. S tím souvisí odstavec čtvrtý, který bude popsán následovně.

Třetím důvodem, kdy nelze provést pokus, je možnost dosáhnout sledovaného účelu jinak než právě vyšetřovacím pokusem. Můžeme také mluvit o subsidiaritě vyšetřovacího pokusu jako důkazního prostředku a procesního úkonu. Lze říci, že k provedení vyšetřovacího úkonu se má přistoupit tehdy, když ostatní dokazovací metody nejsou způsobilé dobrat se požadovanému výsledku. Mezi takové úkony můžeme zařadit zejména ostatní důkazní prostředky jako rekognici, konfrontaci, prověrku výpovědi na místě, rekonstrukci. Někdy postačí znovu vyslechnout danou osobu a upřesnit rozporné a neúplné informace, které byly doposud zjištěny. Všechny výše uvedené alternativní možnosti, jak se dobrat ke správnému výsledku, aniž bude přistoupeno k vyšetřovacímu pokusu, by se měly prioritně použít z důvodu úspory vynaložených sil na provedení vyšetřovacího pokusu. Orgány provádějící vyšetřovací pokus by měly mít snahu daný problém řešit z co nejmenšími průtahy, aby

⁶⁾ ŠÁMAL, P a kol. Trestní řád. Komentář. I. díl. 5. vydání. Praha: C.H. Beck, 2005, s. 870

dosáhly kýženého výsledku co v nejkratším čase. Proto, když je možnost dospět ke stejnému cíli hospodárnějším prostředkem (např. bude stačit znovu dovyslechnout svědka, zadat daný úkol soudnímu znalci, pokud to samozřejmě bude vhodné apod.), měl by se takový postup použít.

Odstavec třetí § 104c má toto znění: „K vyšetřovacímu pokusu, který je prováděn v přípravném řízení, musí být přibrána alespoň jedna osoba, která není na věci zúčastněna, ledaže by nemožnost zajistit její přítomnost při vyšetřovacím pokusu zmařila jeho provedení. Je-li to potřebné vzhledem k povaze věci a ke skutečnostem, které dosud v trestním řízení vyšly najevo, přibere se k vyšetřovacímu pokusu znalec, popřípadě podezřelý, obviněný a svědek. Jejich účast při vyšetřovacím pokusu se řídí ustanoveními, která platí pro jejich výsledch. Zúčastní-li se vyšetřovacího pokusu osoba mladší než patnáct let, užije se přiměřeně § 102.“ Podrobněji k tomuto odstavci v jiné kapitole práce.

Poslední, čtvrtý odstavec § 104c říká: „K úkonům, které souvisejí s vyšetřovacím pokusem, nesmí být podezřelý, obviněný, poškozený nebo svědek, který má právo odepřít výpověď, žádným způsobem donucován.“

Zde je potřeba zmínit, že tento odstavec v mnoha ohledech navazuje na odstavec předcházející. Tím je myšleno, že „jejich účast (tedy účast podezřelého, obviněného, poškozeného, svědka) se řídí ustanoveními, která platí pro jejich výsledch.“

Zákaz donucování podezřelého, obviněného, poškozeného k výsledch, tedy současně i k úkonům vyšetřovacího pokusu, vyplývají už ze samotné Listiny základních práv a svobod, jako zákona ústavního pořádku a dále je můžeme nalézt napříč trestním řádem. Jako příklady relevantních ustanovení trestního řádu můžeme jmenovat § 33 odst.1, § 76 odst. 5, § 92 odst.1 týkajících se osob podezřelých a obviněných.

Právo svědka odepřít výpověď vyplývá z ustanovení čl. 37. odst.1 Listiny základních práv a svobod a z § 100 odst. 1,2 trestního řádu.

Z logiky věci plyne, že účast výše zmíněných osob je na vyšetřovacím pokusu zcela dobrovolná a nemůže se proti nim použít, kdyby nechtěly spolupracovat, žádných donucovacích prostředků, předvolání a předvedení a samozřejmě není možná ani pohrůžka použití donucovacích prostředků.⁷⁾

Zákaz použití donucení vyplývá i ze samotné povahy vyšetřovacího pokusu. Většinou není

⁷⁾ ŠÁMAL, P a kol. Trestní řád. Komentář. I. díl. 5. vydání. Praha: C.H. Beck, 2005, s. 874

zapotřebí, aby dané osoby byly přítomny na místě, kde probíhá vyšetřovací pokus. Jejich účast se dá nahradit figuranty, jelikož jejich účast je zastupitelná.

O účastnících vyšetřovacího pokusu bude pojednáno na jiném místě, zde bych chtěl jen lehce nastínit problematiku pasivní a aktivní účasti podezřelého, obviněného, svědka, případně poškozeného. Kriminologická nauka v dobách, kdy vyšetřovací pokus nebyl ještě právně upraven jako specifický druh dokazování, nahlížela na pasivní a aktivní účast poněkud odlišně než je tomu v současnosti. Nejdříve si vysvětleme, co znamená pasivní a aktivní účast na vyšetřovacím pokusu. Za pasivní můžeme označit pouhou přítomnost dané osoby při pokusu, aniž by tato osoba musela cokoli aktivně činit, konat. Dá se říci, že pouze neaktivně přihlíží prováděnému pokusu. Na druhé straně aktivní účast znamená, že daná osoba svým aktivním chováním spolupracuje, vlastnoručně koná či objasňuje relevantní události, které v inkriminovanou dobu (zejména spáchání trestného činu) sama prováděla. Dřívější teorie, ale i kriminologická praxe zastávala ten názor, že pasivní účast účastníka je možno zajistit i proti jeho vůli. Aktivní účast už ovšem zajistit nešlo, tedy aby daná osoba svým osobním jednáním analogicky předváděla děje, které nastaly v inkriminované době.⁸⁾

Zde je podstatný rozdíl v chápání účasti osob při vyšetřovacím pokusu. Současná právní úprava je striktnější v tom smyslu, že nedovoluje orgánům zajišťujícím konání vyšetřovacího pokusu umožnit i jen pasivní účast osob. Podezřelého, obviněného, poškozeného a svědka nelze nutit k žádnému úkonu, který nějak souvisí s vyšetřovacím pokusem. Tím je myšleno, že ani pasivně nelze donucovat osobu k účasti na vyšetřovacím pokusu. Svědek má postavení odlišné. Jeho účast lze zákonnými prostředky donutit, aby se alespoň pasivní přítomností podrobil vyšetřovacímu pokusu. Samozřejmě toto neplatí pro osobu svědka, který má podle § 100 trestního řádu právo odepřít výpověď. Je ovšem na místě položit si otázku, zda takto provedený vyšetřovací pokus, kdy je aktivní přítomnost výše zmíněných osob potřebná, je vůbec vhodné provést.

Ustanovení o možnosti nepodrobit se vyšetřovacímu úkonu platí pouze pro podezřelého, obviněného, svědka, který má možnost odepřít výpověď a poškozeného. Další osoby zúčastnivé se pokusu, jako např. znalec, konzultant, osoba, která není na věci zúčastněná, nemají možnost účast na vyšetřovacím pokusu odmítnout.⁹⁾

⁸⁾ PRERAD, V. Vyšetřovací pokus - problémy a pochybení při praktickém provádění a jejich procesní důsledky. Bulletin advokacie, 6-7, 1997, s 58

⁹⁾ ŠÁMAL, P a kol. Trestní řád. Komentář. I. díl. 5. vydání. Praha: C.H. Beck, 2005, s. 875

3. Historie vyšetřovacího pokusu a vývoj názorů na jeho podstatu

První zmínky o úloze a pojetí vyšetřovacího experimentu lze prvně spatřit již koncem 19. století. Jeho podstatu se snažil vystihnout významný rakouský právník a jeden ze zakladatelů kriminalistiky, Hans Gross. O vyšetřovacím pokusu se zmiňuje ve svém významném díle Příručka pro vyšetřující soudce¹⁰⁾, vydaným roku 1893.

Na jeho práci navázali počátkem třicátých let dvacátého století osobnosti kriminalistické vědy ze Sovětského svazu, kde se touto problematikou zabývala početná řádka autorů. Můžeme jmenovat např. J. N. Jakimova, Tarasova-Rodionova či M.S. Strogoviče. Mnozí z nich považovali vyšetřovací experiment jako součást ohledání, jako jeho specifickou formu. Například Tarasov-Radionov ve své knize Nastolnaja kniga sledovatelja nazýval vyšetřovací experiment jako „ohledáním - inscenací“ nebo taktickým postupem vyšetřování. „Definoval jej jako umělé rekonstruování okolností trestného činu nebo události, nebo jednotlivých elementů nebo jednotlivých relevantních skutků.“¹¹⁾ Na druhé straně si byl vědom toho, že vyšetřovací experiment má značný přesah oproti ohledání a že se postupem času rozvine jako další součást vyšetřovací praxe.

Výrazný posun v chápání vyšetřovacího experimentu vidíme v 50. a 60. letech dvacátého století. Znovu se mu věnují výrazné osobnosti kriminalistické vědy ze Sovětského svazu. Ti už zastávají myšlenku v chápání vyšetřovacího pokusu jako samostatného kriminalistického úkonu. Jako přední představitele zmiňme L. E. Arockera, R. S. Bělkina, N. I. Gukovskaju. Každý se pokusil pojem a podstatu vyšetřovacího experimentu popsat trochu odlišně.

„L. E. Arocker definuje vyšetřovací experiment jako takový vyšetřovací úkon sovětského vyšetřovatele a soudu, který spočívá v provádění pokusů (zkoumání) ve speciálně k tomu účelu vytvořených podmínkách s cílem prověrky verzí vyšetřovatele, objasnění výpovědi obviněného, svědka, k zjištění existence nebo možnosti existence určitých faktů v dané věci.“¹²⁾

¹⁰⁾ v originále Handbuch für Untersuchungsrichter als System der Kriminalistik

¹¹⁾ PRERAD, V., VYCHODIL, M. Vyšetřovací experiment a rekonstrukce trestného činu. Praha. Univerzita Karlova AUCI, 1990, s. 18

¹²⁾ PRERAD, V. Vyšetřovací experiment. Praha. Ministerstvo vnitra ČSSR, 1972, s. 14

„Podle R. S. Bělkina představuje vyšetřovací experiment takový vyšetřovací úkon, který spočívá v provádění speciálních pokusů, zkoušek s cílem získání nových a prověrky stávajících důkazů a rovněž prověrky a hodnocení vyšetřovacích verzí o možnosti nebo nemožnosti existence nějakých faktů, jevů, majících význam ve věci.“¹³⁾

N. I. Gukovskaja ve své kandidátské práci „definuje vyšetřovací experiment jako vyšetřovací úkon, jehož obsahem jsou pokusy prováděné vyšetřovatelem s cílem zjištění možnosti nějaké události, děje nebo jevu v určitých podmínkách. Ve své monografické práci tuto definici rozšiřuje a uvádí, že vyšetřovací experiment je vyšetřovací úkon, který má za úkol pomocí pokusů a zkoušek prováděných vyšetřovatelem zjistit, mohl-li se nebo nemohl státi nějaký děj, událost nebo jev v určitých podmínkách a určitým způsobem.“¹⁴⁾

Všechny výše uvedené definice sovětských odborníků svým obsahem velmi trefně popisují podstatu kriminalistického, resp. vyšetřovacího experimentu. Díky jejich odbornému přístupu k popisu daného pojmu velmi výrazně ovlivnili následující vývoj nejen v Sovětském svazu, ale i v Československu, a to zejména díky spolupráci právě Bělkina s českými autory, jež sepsali nejednu kriminalistickou učebnici.¹⁵⁾

V české provenienci ucelená díla týkající se kriminalistického experimentu jako celku, či třeba vyšetřovacímu pokusu, nemají početná zastoupení. Za zmínku stojí určitě zmínit obsáhlé dílo Vladimíra Prerada pod výstižným názvem *Vyšetřovací experiment a dílo Vyšetřovací experiment a rekonstrukce trestného činu* od autorů Vladimíra Prerada a Miroslava Vychodila. To jsou jediné tuzemské publikace, kde je problematika vyšetřovacího pokusu podrobněji a s jistým přesahem zpracována.

¹³⁾ PRERAD, V. *Vyšetřovací experiment*. Praha. Ministerstvo vnitra ČSSR, 1972, s. 14

¹⁴⁾ PRERAD, V. *Vyšetřovací experiment*. Praha. Ministerstvo vnitra ČSSR, 1972, s. 14-15

¹⁵⁾ jde např. o dílo *Kriminalistika: československo-sovětská učebnice*. Praha. FMV, 1984

4. Odlišení vyšetřovacího pokusu od vybraných vyšetřovacích úkonů

Právní teorie nemá zásadně problém odlišit vyšetřovací pokus od jiných úkonů, i když mnohdy jsou rozdíly nepatrné a je potřeba přiznat, že někdy se dokonce rozdíly stírají nebo častokrát dochází k tomu, že vyšetřovací pokus je prováděn souběžně s jiným úkonem či jej doplňuje. V této kapitole bude pojednáno a vymezeno srovnání s některými činnostmi, které se velmi často zaměňují s vyšetřovacím pokusem.

4.1. Vyšetřovací pokus a rekonstrukce

Rekonstrukce, myšleno tedy kriminalistická rekonstrukce, je také jeden ze zvláštních důkazních prostředků. V platném právu její zakotvení nalezneme v § 104d trestního řádu, tedy hned v následujícím ustanovení po vyšetřovacím pokusu.

Hlavním účelem rekonstrukce je rekonstruovat, tedy obnovit situaci, stav, děj, určitou činnost vzniklou v minulosti a jejím provedením pozorovat skutečnosti významné pro trestní řízení. Smyslem je získání, upřesnění informací dosud nabytých nebo také ověření výpovědí obviněných, podezřelých, svědků, poškozených. Rekonstrukce může sloužit jako samostatný vyšetřovací úkon nebo být součástí úkonů jiných, např. rekonstrukce nebo právě vyšetřovacího pokusu.

Zákonná dikce o rekonstrukci říká toto: „Rekonstrukce se koná, má-li být obnovením situace a okolnosti, za kterých byl trestný čin spáchán nebo které k němu mají podstatný vztah, prověřena výpověď podezřelého, obviněného, spoluobviněného, poškozeného nebo svědka, jestliže jiné důkazy provedené v trestním řízení nepostačují k objasnění věci.“

Základem rekonstrukce je modelování určité situace, která proběhla v minulosti. Jde o vytvoření stejných podmínek, za kterých se stal trestný čin nebo jiná událost, která je potřeba během rekonstrukce objasnit. Pro vytýčení verzí, za kterých je možné rekonstrukci provést, je základem získat alespoň částečnou představu o ději, který se stal v minulosti. Tím se zásadně dosáhne výpověďmi osob, nejčastěji podezřelých, obviněných, svědků a poškozených. Samozřejmě je možné informace získat i vlastním šetřením orgánů činných v trestním řízení.

Zásadní rozdíl oproti vyšetřovacímu pokusu je ten, že pomocí vyšetřovacího pokusu se zjišťují relevantní informace umělým navozením dané situace a následným pozorováním a

zkoumáním se zjišťuje, zda je možné za dosažených, analogicky vytvořených podmínek docílit požadovaného výsledku, kterým se daná skutečnost ověřuje. Tímto se, právě na rozdíl od rekonstrukce, dosahuje pokusnou činností. Rekonstrukce slouží spíše k tomu, že se obnovuje situace na místě činu, sleduje se celkový děj v celé jeho posloupnosti, neopakují se dané kroky, jako je tomu při vyšetřovacím pokusu. Smyslem je udělat si jasný obrázek o průběhu jednání, nejčastěji trestného činu a porovnávat získané poznatky vzešlé z pozorování s dosud shromážděnými informacemi a následně se dobrat jednoznačnému výsledku o celém sledovaném ději.

4.2. Vyšetřovací pokus a prověrka výpovědi na místě

„Prověrka výpovědi na místě je specifická metoda kriminalistické praxe, kterou se získávají kriminalisticky a právně relevantní informace srovnáváním dříve učiněné výpovědi s momentální objektivní situací místa a na něm se nacházejících objektů, přímo demonstrováných dříve vyslechnutou osobou.“¹⁶⁾

Hlavním smyslem prověrky výpovědi na místě je ověřit doposud získané informace vzešlé z trestního řízení nebo získat důkazy nové. K tomu je zapotřebí aktivní účast osoby, která prověrku výpovědi na místě podstupuje. Jestliže daná osoba odmítne spolupracovat, prověrka se nemůže uskutečnit. Prověrkou výpovědi se hlavně zjišťuje, že výpověď osoby je pravdivá a velkou výhodou bývá, že prověřovaná osoba na místě, kde k prověřce dochází, si často vzpomene na okolnosti, které jí předtím nepřišly důležité. Podstatou prověrky je ukázání místa důležitého pro trestní řízení, nejčastěji půjde o to, že pomocí prověrky daná osoba (častokrát se jedná o podezřelého či obviněného), ukáže, kam schovala věci důležité pro další postup ve vyšetřování, kde přesně došlo k útoku, odkud přišla apod. Výrazným odlišným znakem oproti vyšetřovacímu pokusu je, jak uvádí i N. I. Gukovská,¹⁷⁾ že prověrka nejde uskutečnit bez přítomnosti osoby, jejíž výpověď se prověřuje a je tedy nezastupitelná.

¹⁶⁾ KONRÁD, Z., PORADA, V., STRAUS, J., SUCHÁNEK, J. Kriminalistika. Kriminalistická taktika a metodiky vyšetřování. Plzeň: Aleš Čeněk, 2015, s. 77-78

¹⁷⁾ PRERAD, V. Vyšetřovací experiment. Praha. Ministerstvo vnitra ČSSR, 1972, s. 27

4.3. Vyšetřovací pokus a rekognice

Rekognice je proces znovupoznání, vybavení si smyslového vjemu pomocí zraku a následné ztotožnění identifikovaného předmětu. Nejedná se o pokusnou činnost. Ale i rekognice obsahuje prvky, které má společné s vyšetřovacím pokusem. Může se provádět během vyšetřovacího pokusu, kdy je potřeba ztotožnit objekty či osoby. Ale nepůjde o situaci, kdy konkrétní osoba má poznat konkrétní objekt, nýbrž prověření, zda je z dané pozice, za daných klimatických podmínek vůbec možné někoho či něco spatřit. Důležitým aspektem poznání těchto osob i věcí je, že je možnost je zaměnit za osoby a věci jiné. Není účelem takto provedené rekognice jako součásti vyšetřovacího pokusu poznání konkrétních modelů, které mají být identifikovány, pouze možnost „něco a někoho“ vidět. „Proto je správné odlišovat vyšetřovací experiment k zjištění možnosti poznání (například mohl-li svědek vidět) od rekognice, tj. znovupoznání (toho, co viděl). Cílem vyšetřovacího experimentu, jako způsobu prověrky důkazů, v tomto případě správnosti rekognice, není provedení dalšího znovupoznání, nýbrž zjištění příčiny, které podmínily správný nebo nesprávný vjem a tím znovupoznání.“¹⁸⁾

Z daného výkladu můžeme vidět, že rekognice může být součástí vyšetřovacího pokusu, ale v poněkud jiném chápání, než ji známe jako důkazní prostředek podle trestního řádu. Lze hovořit o rekognici v širším slova smyslu, komponentu vyšetřovacího pokusu spočívají ve znovupoznání sledovaného jevu a vyvrátit nebo naopak potvrdit shromážděné informace.

4.4. Vyšetřovací pokus a kriminalistická expertiza

„Kriminalistická expertiza je metoda sestávající ze systému úkonů a operací směřujících k získání nebo upřesnění kriminalisticky významných informací, a to za využití odborných znalostí, metod a prostředků z různých oblastí vědy, umění a řemesel.“¹⁹⁾

Během vyšetřování se orgány činné v trestním řízení setkávají s celou řadou

¹⁸⁾ PRERAD, V. Vyšetřovací experiment. Praha. Ministerstvo vnitra ČSSR, 1972, s. 24

¹⁹⁾ KONRÁD, Z., PORADA, V., STRAUS, J., SUCHÁNEK, J. Kriminalistika. Kriminalistická taktika a metodiky vyšetřování. Plzeň: Aleš Čeněk, 2015, s. 38

kriminalisticky relevantních skutečností, na které ovšem nestačí běžná znalost a zkušenost těchto orgánů. K jejich objasnění je potřeba přibrat osobu erudovanou v dané oblasti. Tou je většinou soudní znalec, který je schopen odpovědět na položené otázky orgánů činných v trestním řízení, aby pomohl svým odborným názorem k objasnění trestného činu či jiné právní záležitosti. Podstata rozdílu mezi vyšetřovacím pokusem a kriminalistickou expertizou spočívá v tom, že vyšetřovacího pokusu není obligatorně potřeba účasti soudního znalce nebo odborného konzultanta, i když v mnoha případech tomu zapotřebí bude. Expertiza ale využívá právě odborných znalostí znalců.

Neméně podstatný rozdíl je spatřován v procesním postavení orgánů provádějících buď vyšetřovací pokus anebo kriminalistickou expertizu. Soudní znalec využívá svých speciálních odborných znalostí při znaleckém zkoumání a pozorování dané skutečnosti a vyvozuje z nich závěry, které laické veřejnosti nemusejí být úplně zřetelné a pochopitelné. Na druhé straně vyšetřovací pokus provádí vyšetřovatel, aniž by bylo zapotřebí jeho zvláštních odborných znalostí dané věci. Vyšetřovacím pokusem se pouze prověřuje, že daná událost se mohla stát tak, jak bylo dosud zjištěno. Není zapotřebí k vyvození závěrů žádných speciálních znalostí, stačí pouze očitost a názornost prověřovaného jevu, které jsou srozumitelné pouhým smyslovým vnímáním účastníků vyšetřovacího pokusu.

Samozřejmě může nastat situace, kdy se expertiza a pokus vzájemně doplňují a poznatky z nich vzešlé jsou konglomerátem obou. To si můžeme ukázat na příkladu: Po dopravní nehodě se zjišťovalo, zda konkrétní druh osobního vozidla měl v pořádku brzdový systém, jelikož nebyly na místě střetu nalezeny na vozovce žádné stopy nasvědčující, že by automobil brzdil. Než bylo vhodné přejít k vyšetřovacímu pokusu, jímž se mělo zjistit, zda konkrétní typ automobilu byl na danou vzdálenost schopen zastavit, bylo nejdříve přistoupit ke znaleckému posouzení funkčnosti brzdové soustavy, což je právě otázka pro soudního znalce. Až když znalec potvrdil, že brzdová soustava byla v pořádku, bylo následně možné přistoupit k vyšetřovacímu pokusu. Může nastat i případ opačný, kdy pomocí vyšetřovacího pokusu se zjistí nová důležitá relevantní skutečnost a následná expertiza nám poslouží jako doplnění informace důležité k objasnění celého mechanismu spáchání nebo nám dá vodítko, jakým směrem se dále ubírat.²⁰⁾

²⁰⁾ PRERAD, V. Vyšetřovací experiment. Praha. Ministerstvo vnitra ČSSR, 1972, s. 25-26

4.5 .Vyšetřovací pokus a ohledání

„Ohledání je kriminalistická metoda, kterou se na základě bezprostředního pozorování zjišťuje, zkoumá, hodnotí a podchycuje materiální situace nebo stav objektů, majících vztah k prověřované události.“²¹⁾

Za podstatu ohledání, ať už mluvíme o ohledání místa spáchání trestného činu, nálezu těla, ohledání dokumentu, můžeme považovat všechny smysly vnímané skutečnosti, které se bezprostředně nacházejí v blízkém okolí ohledávaného místa či předmětu a následné logicko-systematické utváření poznatků takto vzešlých. Ohledání má za cíl získání možných vyšetřovacích verzí, získání nových poznatků a důkazů, které slouží jako prvotní indicie pro vyšetřovatele, jakým směrem se ubírat. Podstatný rozdíl, kterým se ohledání liší od vyšetřovacího experimentu, je ten, že se neobnovují podmínky pomocí uměle vytvořené situace, která nastala v minulosti. Pouze se deskriptivně popisují a zaznamenávají ty záležitosti, které se nacházejí na ohledávaném místě, aniž by bylo možno ohledání v budoucnu opakovat. Hlavním smyslem je bezesporu primárně zajistit stopy, které by v budoucnu šlo získat s velkými obtížemi. Společným znakem ohledání a vyšetřovacího pokusu je ten, že průběh, lépe řečeno spíše výsledky, jsou zaznamenávány bezprostředním pozorováním jevů. Dalším velmi podobným znakem je plánování, systematická a vyvoditelnost poznatků získaných z ohledání a vyšetřovacího pokusu. Zde je na místě podotknout, že před zákonnou úpravou vyšetřovacího pokusu v trestním řádu byl právě vyšetřovací pokus považován za jistý druh ohledání a přiměřeně se postupovalo podle právní úpravy ohledání v trestním řádu.

„Zevšeobecnění výsledků praxe a jejich kritický rozbor vedly v teorii a později i v praxi později k tomu, že vyšetřovací experiment je třeba provádět samostatně, odděleně od ohledání. Právě řada teoretických sporů o charakteru tohoto vyšetřovacího úkonu významně přispěla k jeho konstituování jako samostatného vyšetřovacího úkonu, k vypracování základních zásad a taktiky jeho provádění, což ve svém souhrnu vytváří záruky objektivnosti vyšetřovacího experimentu jako důkazního prostředku.“²²⁾

²¹⁾ KONRÁD, Z., PORADA, V., STRAUS, J., SUCHÁNEK, J. Kriminalistika. Kriminalistická taktika a metodiky vyšetřování. Plzeň: Aleš Čeněk, 2015, s. 47

²²⁾ PRERAD, V. Vyšetřovací experiment. Praha. Ministerstvo vnitra ČSSR, 1972, s. 23

Možno ještě doplnit jeden významný charakteristický rys ohledání proti vyšetřovacímu pokusu. Daný příslušný objekt je zkoumán ohledávající osobou v takovém stavu, jak byl nalezen. Nesmí dojít k změnám na místě, v takovém případě je velmi pravděpodobné, že stopy na místě a další potřebné reálie se znehodnotí nebo nám poskytnou už zkrácený obrázek všech důležitých okolností, které mohou mít podstatný význam pro pokračování šetření v dané konkrétní věci.

5. Vyšetřovací pokus - pojem a podstata

5.1. Vyšetřovací pokus obecně

Zatím bylo o vyšetřovacím pokusu pojednáno zásadně v kontextu širším, zejména jako jeden z typů kriminalistického experimentu, jeho historických konsekvencích, srovnáním s dalšími více či méně podobnými procesními postupy a právní úpravou *de lege lata*.

Následující kapitoly se zaměří už jen na vyšetřovací pokus jako podtyp experimentu kriminalistického.

Vyšetřovací pokus by se dal charakterizovat jako jeden z důkazních prostředků, kde se díky navození umělých, obměňovaných podmínek přímým pozorováním sledují, upřesňují nebo získávají skutečnosti významné pro trestní řízení.²³⁾ Tato definice vychází spíše z trestněprocesního chápání pojmu vyšetřovací pokus. Z hlediska kriminalistického můžeme vyšetřovací pokus definovat např. takto: „Vyšetřovací pokus je specifická metoda kriminalistické praxe, spočívající v provádění pokusů v uměle vytvořených a cílevědomě měněných podmínkách za účelem prověření, upřesnění zjištěných skutečností nebo zjištění nových skutečností důležitých pro trestní řízení.“²⁴⁾ Z pohledu práva trestního nám spíše půjde o to, aby se díky vyšetřovacímu pokusu prověřily okolnosti významné pro trestní řízení, popřípadě aby se vyšetřovací pokus dal považovat za důkazní prostředek. Kriminalistická nauka se snaží pochopit a popsat daný problém spíše ze stránky obsahové, tedy jde o to, jak má být správně vyšetřovací problém v praxi realizován.

5.2. Vyšetřovací pokus a jeho podstata a účel

V nejobecnějším chápání vyšetřovací pokus jako kriminalistická metoda chrání právní statky. Chránit právní statky je sice spíše záležitostí trestního práva hmotného, kde máme stanoveny objekty hodné ochrany právem trestním, jenže samy o sobě hmotněprávní normy neumožňují vynucení práva. K tomu je zapotřebí mít procesní systém, který zaručí až spolu s hmotněprávní úpravou úspěšné vynucení či dodržení právních

²³⁾ FENYK J. a kol. Trestní právo procesní. 6., aktualizované vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2015, s. 415

²⁴⁾ KONRÁD, Z., PORADA, V., STRAUS, J., SUCHÁNEK, J. Kriminalistika. Kriminalistická taktika a metodiky vyšetřování. Plzeň: Aleš Čeněk, 2015, s. 104

předpisů, což je v demokratických právních státech základem a nositelem dovoleného a regulovaného chování lidí. Hlavní účel trestního práva je chránit. Zejména chránit občany a majetek. K tomu mají právě sloužit zákony, které v souladu s chápáním a ochranou lidských práv mají za cíl nastolit právní řád, který bude s to zaručit každému jeho ochranu před protiprávním zásahem do jeho sféry chráněných práv. Každý institut trestního práva procesního má praktické opodstatnění. Tedy samozřejmě i vyšetřovací pokus. I díky jeho využití by se mělo dosáhnout efektivnějšího zjištění trestného činu, jeho pachatele nebo samozřejmě naopak: může se stát, že trestný čin nespáchala do té doby podezřelá, případně obviněná osoba.

Jako jeden ze specifických důkazních prostředků by měl vyšetřovací pokus pomoci objasňování páchaní trestné činnosti a jejímu snadnějšímu odhalení a dokázání prakticky vyzkoušených postupů, které by měly objasnit skutečnosti vyšetřovacím pokusem prověřované.

Vyšetřovací pokus je prostředek k objasnění trestných činů. Vyšetřovací praxe nám ukazuje, že k vyšetřovacímu pokusu se přistupuje zejména u trestných činů proti životu a zdraví. K nejčastějším trestným činům s využitím vyšetřovacího pokusu se řadí vražda, popřípadě podezřelá úmrtí, kde je potřeba vyloučit cizí zavinění, dále trestný čin ublížení na zdraví a těžké ublížení na zdraví. Ublížení na zdraví v mnoha případech souvisejí s dopravními nehodami, kde se opětovně přistupuje k vyšetřovacímu pokusu. Následují trestné činy loupeže nebo útoku na úřední osobu, i když počet takto provedených pokusů je minimální v porovnání s trestnými činy uvedenými na začátku odstavce.²⁵⁾

Je tedy zřejmé, že z praktického hlediska se k vyšetřovacímu pokusu přistupuje v případech usmrcení či ublížení na zdraví. „Vyšetřovací praxe v něm spatřuje mnohdy východisko z nepříznivé vyšetřovací situace (problémové, konfliktní). Je tomu tak zřejmě proto, že pokusem ověřený, resp. získaný důkaz (potvrzující nebo naopak vylučující možnost existence prověřované skutečnosti v daných situačních podmínkách) umožňuje efektivní prověření vytyčených vyšetřovacích verzí a tím racionální postup při vyšetřování i tehdy, kdy (spíše výjimečně) obviněný nebo svědek se nezúčastní (odmítne, nemůže) provedení pokusu.“²⁶⁾

²⁵⁾ PRERAD, V. Vyšetřovací pokus - problémy a pochybení při praktickém provádění a jejich procesní důsledky. Bulletin advokacie, 6-7, 1997, s. 55

²⁶⁾ PRERAD, V. Vyšetřovací pokus - problémy a pochybení při praktickém provádění a jejich procesní důsledky. Bulletin advokacie, 6-7, 1997, s. 55-56

5.3. Význam vyšetřovacího pokusu a jeho cíle

Slovo význam vyšetřovacího pokusu můžeme vnímat tak, za jakým cílem se k provedení vyšetřovacího pokusu přistoupí. Význam je vlastně proč přistupujeme k tomuto úkonu a co jím zjišťujeme. Pro svoji velkou variabilnost nemá vyšetřovací pokus jen jeden cíl. Jeho záběr je dosti široký a díky jemu se dá zjistit mnoho dílčích okruhů otázek, na které nám dává odpovědi.

Mezi hlavní cíle můžeme řadit např:

- získání podkladů pro vytýčení kriminalistických vyšetřovacích verzí,
- získání prostředků prověrky vytýčených kriminalistických vyšetřovacích verzí,
- získání nových důkazů,
- získání prostředků prověrky již získaných důkazů,
- získání prostředků zjištění okolností napomáhajících spáchání určitého trestného činu.²⁷⁾

Jako vytýčení kriminalistických vyšetřovacích verzí je metoda vyšetřovacího pokusu častokrát velmi užitečným nástrojem. Buď díky ní, v případech skutkově velmi složitých, může přivést vyšetřovatele na zcela novou vyšetřovací verzi daného případu, která se předtím jevila nereálná nebo z dosud shromážděných důkazů a informací ohledně případu vůbec nepřipadala v úvahu.

Druhá možnost v tomto případě je, že vyšetřovatel se díky vyšetřovacímu pokusu následně zaměří jen na jednu, popřípadě neomezený počet vyšetřovacích verzí, které díky prověření vyšetřovacím pokusem potvrdily a naopak vyvrátily možnosti ostatní. Vyšetřovací verze je samozřejmě možno zjišťovat i jinými metodami, ale vyšetřovací pokus má velkou výhodu v tom, že k prověření vyšetřovacích verzí není vždy potřebná účast podezřelých, obviněných, svědků apod., protože, když to ale okolnosti případu dovolí, je možné jejich účast substituovat. Vzešlé výsledky z vyšetřovacího pokusu mají nejen důkazní, ale i častokrát taktický význam, který může dát zkušenému kriminalistovi potřebné vodítko, jakým následujícím směrem má být vyšetřování nebo prověření vedeno.

Získání prostředků prověrky vytýčených kriminalistických verzí se vesměs prolíná s cílem popsaným v předcházejícím odstavci. Jde o to, že vyšetřovatel během vyšetřovacího pokusu prověřuje dosud shromážděné informace o případu a během vyšetřovacího experimentu

²⁷⁾ KONRÁD, Z., PORADA, V., STRAUS, J., SUCHÁNEK, J. Kriminalistika. Kriminalistická taktika a metodiky vyšetřování. Plzeň: Aleš Čeněk, 2015, s. 104

prověřuje jejich validitu. Buď si informace ověří a zjistí, že jsou správné a může pokračovat ve vyšetřování stejným směrem, nebo zjistí zásadní odlišnosti od dosud vedeného vyšetřování a jen díky prověřce ve vyšetřovacím pokusu se může ubírat třeba úplně jiným směrem než dosud. Další z možností je, že při prověřce vyšetřovacích verzí nalezne úplně nové skutečnosti, které mohou do případu vrhnout nové světlo a díky tomu nastavit ve vyšetřování nový směr.

Dalším z cílů je získání nových důkazů a prověrky již získaných důkazů. Tento cíl je mnohými autory považován za základní smysl provedení vyšetřovacího experimentu. Do popředí bych dle mého názoru spíše zařadil prověrku získaných důkazů, než získání zcela nových důkazů. Ve většině případů totiž orgány činné v trestním řízení mají k dispozici nějaké důkazy, a s nimi během vyšetřovacího pokusu pracují. Během toho samozřejmě může dojít k tomu, že se při provedení vyšetřovacího pokusu naleznou další důkazy předtím neznámé. Samotná prověrka je ale častější, neboť v tom případě je vyšetřovací pokus nařízen z důvodu odporujících si výpovědí, ať už svědků, obviněného s poškozeným, obviněných navzájem apod. V úvahu v tomto případě by přicházela konfrontace, což je také jedna z možností, jak se dobrat věrohodného závěru.

Získání prostředků napomáhajících spáchání trestného činu může objasnit děj, jak došlo ke spáchání trestného činu. Jeho pozorováním se vyvrátí nebo potvrdí tvrzení osoby, která buď aktivně říká, že daný čin spáchala tak a tak, či zapírá nebo její vyličení relevantních událostí značně postrádá věrohodnost. Pomocí uměle vytvořené situace se může potvrdit výpověď osoby nebo dokázat, že její výpověď, jak byla tvrzena, není za stejných podmínek pravdivá.

Někteří autoři se domnívají, že cíle vyšetřovacího pokusu se dají jen těžko přesně vystihnout. Můžeme jmenovat třeba N. I. Gukovskou, která tvrdí, že „úkolem vyšetřovacího experimentu je ve všech případech možnost zjistit, mohla-li se stát či nikoliv nějaká událost, děj nebo jev určitým způsobem a v určitých podmínkách.“²⁸⁾ Je zastáncem i toho názoru, že vyšetřovací experiment je hlavně zjištěním již známých důkazů a jejich prověrkou.

²⁹⁾ PRERAD, V. Vyšetřovací experiment. Praha. Ministerstvo vnitra ČSSR, 1972, s. 31

6. Typy vyšetřovacího pokusu

Vyšetřovací pokus či experiment můžeme členit a kategorizovat podle mnoha kritérií. Jedním ze základních dělení je vymezení vyšetřovacího pokusu podle procesního významu závěrů zjištěných a vyvozených z provedeného experimentu. Toto kritérium nám objasňuje, kdy a v jaké fázi trestního řízení se k přistupuje k vyšetřovacímu pokusu.

Může se tedy jednat o prověřovací pokus. K tomu se přistoupí ještě před zahájením trestního stíhání a závěry vzešlé z tohoto pokusu mají významné důsledky v dalším postupu v trestním řízení. Takto vzešlé závěry nemají důkazní hodnotu, ale svoji podstatou jsou pro vyšetřovatele někdy stěžejním vodítkem, jak dále vést vyšetřování. Díky zjištěným závěrům v tomto procesu vyšetřování může být např. zahájeno trestní stíhání nebo může dojít k odložení věci.

Dalším typem je vyšetřovací pokus. Zde se jedná o nejčastější typ vyšetřovacího experimentu, který probíhá během trestního stíhání a závěry z něho vzešlé mají důkazní charakter a povahu důkazního prostředku podle § 104c trestního řádu.

Méně časté jsou případy vyšetřovacího pokusu, který probíhá přímo v řízení před soudem a závěry z něj vzešlé mají rovněž hodnotu důkazního prostředku. Můžeme mluvit o soudním experimentu. Ten je ovšem v české právní praxi metodou neobvyklou a jeho provedení je takřka vzácností. Můžeme si ovšem uvést příklad ze Švýcarska, který popsal Hans Walder.³⁰⁾ Jednalo se právě o případ provedení vyšetřovacího pokusu přímo v řízení před soudem. Kauza se týkala obžalovaného gynekologa, který byl obžalován z trestného činu znásilnění, kterého se měl dopustit během gynekologického vyšetření poškozené. Gynekolog svoji vinu popíral a tak jeho obhájce navrhl soudu, zda by se nedalo použít vyšetřovacího pokusu přímo u hlavního líčení. Soud dotazu vyhověl a přímo před ním se tedy přistoupilo k vyšetřovacímu pokusu. Ten spočíval v tom, že na tentýž gynekologický stůl, kde mělo údajně dojít ke znásilnění, byla položena umělá plastová figurína stejných somatických vlastností jako poškozená a přizvaný figurant, taktéž stejných somatických vlastností jako obžalovaný lékař, měl podle výpovědi poškozené nasimulovat, jak k údajnému znásilnění mělo dojít. I přes

³⁰⁾ Hans Walder byl významný švýcarský právník, univerzitní profesor trestního práva a kriminalistiky na Univerzitě v Bernu

vícero opakování všech možných poloh, jak poškozená uváděla ve své výpovědi, se nepodařilo dosáhnout takové pozice, aby reálně ke znásilnění došlo. I díky výsledku tohoto pokusu byl obžalovaný zproštěn obžaloby v plném rozsahu.³¹⁾ Jeden z názorných případů, kdy je o vině či nevině možno s jistotou rozhodnout i kvůli důkaznímu prostředku, jakým je vyšetřovací pokus.

Výše bylo pojednáno o dělení vyšetřovacího pokusu v rámci procesní stránky, dále se bude kategorizovat vyšetřovací pokus z hlediska povahy zjišťovaných skutečností. Na toto téma nepanuje v kriminalistické vědě úplná shoda. Daným tříděním se v minulosti věnovala celá řada, zejména sovětských, autorů. Můžeme opět jmenovat např. L. E. Arockera, Tarasova-Rodionova a R. S. Bělkina. Poněkud nejsystematičtější se zdá členění Bělkina, který typizuje vyšetřovací pokus z hlediska toho, co se jím má zjišťovat a z jeho cílů, kterých má být dosaženo. Podle jeho klasifikace druhů vyšetřovacích pokusů je můžeme rozdělit takto:

- a) vyšetřovací experiment ke zjištění možnosti pozorování, vnímání nějakého jevu,
- b) vyšetřovací experiment ke zjištění možnosti způsobení nějakého jednání,
- c) vyšetřovací experiment ke zjištění možnosti existence nějakého jevu,
- d) vyšetřovací experiment ke zjištění jednotlivých detailů mechanismu události,
- e) vyšetřovací experiment ke zjištění procesu vytvoření stop události, zjištěných v průběhu vyšetřování³²⁾

³¹⁾ WALDER, H. Technik und Taktik der Untersuchung in Strafsachen, dargestellt anhand von Beispielen aus der Praxis. In: Kriminalistik, 1978, č. 7, s.322

³²⁾ PRERAD, V. Vyšetřovací experiment. Praha. Ministerstvo vnitra ČSSR, 1972, s. 46

Daná klasifikace se dá považovat za velmi zdařilou a nejspíš i nejsystematičtější vytvořenou. Dává ve svém obšírněji zpracovaném členění možnost chápat a zabývat se vyšetřovacím pokusem v celé jeho šíři a umožnit tak pochopit jeho smysl v plné míře. A teď ke stručné charakteristice jednotlivých typů vyšetřovacího pokusu.

Vyšetřovací pokus ke zjištění možnosti pozorování, vnímání nějakého jevu. Tento typ pokusu patří v praxi mezi nejvíce používané. Jeho prostřednictvím se zjišťuje možnost vidět, slyšet, poznat osobu nebo nějakou událost za konkrétních určitých situačních podmínek.

Vyšetřovací pokus ke zjištění možnosti způsobení nějakého jednání slouží k tomu, aby se prověřila možnost určitého jednání konkrétní osoby či více osob za daných podmínek provedení a v určitý čas. Může se jednat o případy, kdy se ověřuje možnost, zda daná osoba mohla v časově ohraničeném úseku provést danou činnost, např. se bude prověřovat, zda pachatelé trestného činu opravdu mohli ve dvou osobách odcizit z benzinové stanice bezpečnostní sejf, který má hmotnost 350 kilogramů, jestli jim nemusela pomáhat další osoba apod.

Vyšetřovací experiment ke zjištění existence nějakého jevu. V tomto případě bude kriminalisticky relevantní zjistit faktickou stránku situace. Nebude na místě zkoumat působení daného jevu, nýbrž pouze ověřit, že v daný moment existovala možnost úkazu, díky kterému došlo k právně posuzované události. Zde se bude jednat o případy např. oslnění řidiče z protijedoucího vozidla při daném seřizení světlometů, či zda mohlo zapadající slunce na horizontu vozovky oslnit řidiče i při sklopeném stínítku atd.

Vyšetřovací experiment ke zjištění jednotlivých detailů mechanismu události. Tento typ pokusu má nejbližší k rekonstrukci. Popisuje sled jednotlivých fází, které ve svém souhrnu tvoří právě relevantní událost a vychází se nejčastěji z výpovědí svědků, podezřelých nebo obviněných. Pozorováním všech etap sledované události se může dospět k závěrům, zda za určitých podmínek mohla událost nastat.

Vyšetřovací experiment ke zjištění procesu vytvoření stop události, zjištěných v průběhu vyšetřování. Tímto se bude sledovat pravděpodobný mechanismus vytvoření stop na místě činu či místech kriminalisticky relevantních a potřeba objasnit příčiny vzniku stop. To úzce souvisí se znaleckou expertizou. Jenže zatímco znalecká expertiza pouze zkoumá věci, případně osoby tak jak jsou, experimentem se prověřuje mechanismus, děj, jehož výsledkem jsou stopy, kdy je ale potřeba objasnit právě děj předcházející vzniku stop. Může se jednat o případ, kdy se vyšetřovacím pokusem prověřuje, zda konkrétní osobní automobil mohl zanechat stopy na jiném automobilu při dopravní nehodě a následná znalecká expertiza může

posloužit jako potvrzení z vyšetřovacího pokusu vzešlých zjištění.

Za trochu odlišné kategorizování vyšetřovacího pokusu podle povahy zjišťovaných skutečností se můžeme setkat s dělením na pouhé dvě skupiny.³³⁾ Prvou z nich jsou senzorické experimenty. Ty mají nejbližší, dalo by se říci, že jsou totožné, s Bělkinovou formou dělení vyšetřovacích experimentů, kde se zjišťují možnosti pozorování a vnímání nějaké činnosti a jevu. Senzorické experimenty slouží tedy k tomu, že pomocí lidských smyslů se ověřují a zjišťují informace, které má vyšetřovací pokus objasnit. Nejčastěji půjde o případy, zda je možné na určitou vzdálenost slyšet hovor osob, zda bylo z daného místa možno uslyšet výstřel apod.

Za druhou skupinu experimentů považujeme experimenty situační. To jsou všechny další typy podle Bělkinova dělení. Situačními experimenty se tedy bude prověřovat zejména, zda bylo možno provést určitou činnost v určitých podmínkách, např. přenést danou věc z místa A do místa B. Za další se bude zkoumat, že v daný moment existoval nějaký jev. Typickým příkladem je oslnění řidiče vozidla zapadajícím sluncem. Situačním experimentem se může chápat i takový pokus, během kterého se zkoumá průběh vyšetřované události, sled jejích epizod a vytvoření mechanismu stop. Tím může být například situace, zda při úderu pistolí mohlo ze zbraně dojít k samovolnému výstřelu nebo zda povýstřelové zplodiny nacházející se v určitém místě odpovídají pozici střelce apod.

Někteří autoři ještě dělí vyšetřovací experimentem následujícím způsobem, i když jde ve své podstatě o stejné dělení, jak bylo popsáno výše.³⁴⁾ Za prvé půjde o experiment za pomoci využití lidských smyslů, hlavně tedy pomocí zraku, sluchu nebo čichu. Za druhé jde o skupinu experimentů založených na poznání dané situace. Lze spatřovat, že toto je dělení identické, ovšem trochu jinak formulované. Zásadní však je, že okruh všech možných záležitostí, které mohou být vyšetřovacím pokusem pozorovány, byly jistě už kriminalistickou vědou a samozřejmě i kriminalistickou praxí popsány a stěží bychom mohli najít ještě další okruh zkoumaných problémů mimo těch už známých. Zde bych se jen dovolil uvést, že striktní rozdělení experimentu na jednotlivé druhy jako např. na senzorické a situační, nelze chápat v tom smyslu, že dojde k provedení pokusu jen jednoho typu. Mnohdy se naskytne situace, kde se všechny druhy prolínají a potřebou vyšetřovatele není zjištění jedné konkrétní záležitosti,

³³⁾ MUSIL, J., KONRÁD, Z., SUCHÁNEK, J. Kriminalistika. 2. přepracované a doplněné vydání. Praha: C. H. Beck, 2004, s. 357

³⁴⁾ SVOBODA, I. a kol. Kriminalistika. Ostrava: Key Publishing, 2016, s. 334

nýbrž půjde o to, že během jednoho vyšetřovacího pokusu bude potřeba přistoupit k mnoha kategoriím samotného pokusu. Mám tím na mysli, kdy se během situačního pokusu využijí i sensorické pokusy, aby v celém svém komplexu došlo k objasnění vyšetřované události. Jako názorný příklad lze uvést toto: Při dopravní nehodě způsobené řidičem nákladního automobilu, který kvůli oslnění zapadajícím sluncem na horizontu vozovky, přehlédl po krajnici jedoucího cyklistu a způsobil mu lehkou újmu na zdraví. Při vyšetřovacím pokusu půjde o to, že bude nezbytné dodržet zcela identické podmínky jako v inkriminovanou dobu a tedy sledovat průběh celé události, zda se opravdu mohl skutek stát tak, jak obviněný vypovídal. Ale současně nás bude zajímat, zda v tu samou chvíli daný řidič opravdu mohl na daném úseku vozovky, kde došlo k trestnému činu, přehlédnout cyklistu kvůli slunci. Jde o spojení vyšetřovacího pokusu sensorického a situačního. Bude nás zajímat průběh celé záležitosti, což můžeme považovat za experiment situační a současně bude velmi důležité objasnit výhledové možnosti obviněného řidiče, zda opravdu mohlo zapadající slunce v daný okamžik oslnit řidiče takovým způsobem, že cyklistu přehlédl. To se dá považovat za pokus sensorického druhu. Ještě bych rád zmínil, že tento příklad je pouze hypotetický a v praxi by se nejspíše jen ověřovala pravdivost výpovědi obviněného, protože povinností řidiče je nepokračovat v jízdě, když okolnosti situace nezaručují podmínky takové, aby bylo bezpečné v jízdě pokračovat. Do úvahy by připadala třeba jen výše a druh trestu, kdyby se zjistilo, že oslnění sluncem nastalo jen na velmi krátký okamžik a díky dalším okolnostem zrovna v tu chvíli došlo ke střetu s daným cyklistou, aniž by byla reálná situace pro zastavení vozidla.

7. Účastníci vyšetřovacího pokusu

7.1. K účastníkům vyšetřovacího pokusu obecně

Účastníci, někdy též označováni jako subjekty vyšetřovacího pokusu, hrají velmi výraznou roli. Bez jejich činnosti by vyšetřovací pokus nemohl proběhnout, protože jen díky jejich úloze nám může vyšetřovací pokus dát odpovědi na položené otázky. Vyšetřovací pokus může splnit svůj účel jen tak, že bude zkoumaná věc náležitě objasněna, a k tomu je zapotřebí samozřejmě pečlivého přístupu osob pokus provádějících.

Zde jistě stojí zmínit a vyjasnit si otázku, kdo jsou subjekty trestního řízení, potažmo subjekty, které mají za úkol provedení vyšetřovacího pokusu. „Subjektem trestního řízení je činitel, který má a vykonává vlastní vliv na průběh řízení a kterému zákon k uskutečnění tohoto vlivu dává určitá práva a ukládá určité povinnosti.“³⁵⁾ Lze tedy shrnout, že subjektem trestního řízení jsou orgány, které zajišťují náležité provedení vyšetřovacího pokusu. Podle § 12 odst. 1 trestního řádu se orgány činnými v trestním řízení rozumějí soud, státní zástupce a policejní orgán. V praxi je tomu tak, že nejčastějším organizátorem a subjektem, který bude zodpovědný za náležité provedení vyšetřovacího pokusu, bude právě policejní orgán. Za zajímavé se dá jistě považovat i to, že zákonné ustanovení § 104c trestního řádu nám nedává za zřejmé a nekonkretizuje, kdo má za úkol vyšetřovací pokus provést, pouze odpovídá na otázky, jaké osoby se mohou přibrat. Nicméně právní teorie je toho názoru, právě s ohledem k § 12 odst. 1 trestního řádu, že za subjekty, na jejichž popud bude přistoupeno k vyšetřovacímu pokusu, budou právě soud, státní zástupce, policejní orgán. Nutno ovšem vzít na zřetel i možnost žádosti o provedení vyšetřovacího pokusu obhájcem, který má veskrze stejné postavení jako obviněný či obžalovaný. Můžeme říci, že subjekty, jejichž iniciativa povede k provedení vyšetřovacího pokusu, budou zásadně policejní orgán, soud, státní zástupce, obviněný či obžalovaný a případně obhájce.

³⁵⁾ NĚMEC, M. Kriminologická taktika pro policisty. Praha: Eurounion, 2004, s. 300

7.2. Rozdělení účastníků vyšetřovacího pokusu

Rozdělení osob, které se účastní vyšetřovacího pokusu, můžeme dělit podle toho, jakou roli, úlohu během samotného experimentu hrají. Nejčastějším rozdělením je na účastníky přímé, účastníky nepřímé a tzv. pomocné osoby.³⁶⁾

7.2.1. Přímí účastníci

Za přímé účastníky považujeme ty osoby, které se svým jednáním přímo podílejí na organizování, přípravě a průběhu vyšetřovacího pokusu. To budou orgány činné v trestním řízení, tedy soud, státní zástupce a policejní orgán. Pokud se bude jednat o vyšetřovací pokus v rámci přípravného řízení, bude pokus prováděn nejčastěji policejním orgánem, případně státním zástupcem. Na tyto účastníky se klade velký důraz, neboť jen velmi pečlivě a kvalitně připravená systematika provedení vyšetřovacího pokusu nepovede ke zmatkům a průtahům na místě provedení. Jak bylo již zmíněno výše, nejčastějším subjektem provádějícím vyšetřovací pokus bude zajisté policejní orgán. Ten má z logiky věci nejbližší k prověřované anebo vyšetřované věci a měl by mít tudíž soubor všech relevantních skutečností potřebných k důkladnému provedení experimentu. Vyšetřovatel organizuje, řídí, dává pokyny zúčastněným osobám, vlastním pozorováním si utváří osobní názor na sledovanou záležitost. Účast státního zástupce vyplývá zejména z ustanovení §§ 157 a 174 odst. 2 trestního řádu. V § 157 odst. 2 trestního řádu je výslovně uvedeno oprávnění státního zástupce, aby uložil policejnímu orgánu provedení takových úkonů, které je policejní orgán oprávněn provést a jichž je třeba k objasnění věci nebo ke zjištění pachatele. Sem nepochybně právě spadá i provedení vyšetřovacího pokusu. Dále, v § 174 odst. 2 trestního řádu se dále hovoří o dalších úkolech státního zástupce, které by se daly nazvat také jako dozor nad zákonností vyšetřování trestných činů a úkolování policejních orgánů.

Za další přímé účastníky je možno považovat osoby, které přímo provádějí konkrétní pokus nebo takové osoby, při nichž se vyšetřovacím pokusem prověřují, upřesňují či získávají další nové důkazy na základě jejich předchozích vysvětlení, výpovědí. Tytéž osoby mohou dávat i pokyny k provedení určitých činností. Do této skupiny budou spadat zejména svědci, obvinění, poškození. Je nutné ovšem vzít v potaz, že zde se musí postupovat podle zákonné

³⁶⁾ MUSIL, J., KONRÁD, Z., SUCHÁNEK, J. Kriminalistika. 2. přepracované a doplněné vydání. Praha: C. H. Beck, 2004, s. 357

úpravy. Již několikrát zmiňovaný § 104c trestního řádu ve svém třetím odstavci větě druhé stanoví, že: „Je-li to potřebné vzhledem k povaze věci a ke skutečnostem, které dosud v trestním řízení vyšly najevo, přibere se k vyšetřovacímu pokusu znalec, popřípadě podezřelý, obviněný a svědek.“ Z toho se dá vyvodit, že jejich účast, myšleno tedy účast podezřelého, obviněného, svědka, bude nutná pouze v případě, kdy je nebude možno věrohodně zastoupit osobou přizvanou, pojmenovanou jako tzv. osoba pomocná. To bude v takových případech, že osobité subjektivní vlastnosti dotyčných osob nepůjde nahradit osobou odlišnou. Ve většině případů se ale podaří takové osoby nahradit osobami přivzatými a proto nebude jejich osobní účast nutná. Za velmi výrazný posun procesnímu postavení zmíněných osob se dá spatřovat ve čtvrtém odstavci § 104c trestního řádu, kde se doplňuje odstavec třetí v tomto ohledu: „K úkonům, které souvisejí s vyšetřovacím pokusem, nesmí být podezřelý, obviněný, poškozený nebo svědek, který má právo odepřít výpověď, žádným způsobem donucován.“ Tento zmíněný posun se dá spatřovat v aktivní a pasivní účasti výše uvedených osob na vyšetřovacím pokusu. Než byla do trestního řádu vložena novela, která zakotvila mimo jiných důkazních prostředků i vyšetřovací pokus a jeho zákonnou úpravu, byla účast aktivní a pasivní chápána v trochu jiném světle, než je tomu dnes. Za aktivní účast můžeme chápat chování osoby, která svým projevem aktivně spolupracuje, předvádí určité jednání, vyvíjí svojí přítomností ukázky činností důležitých pro vyšetřovací pokus. Naopak pasivní účast je spatřována v tom, že osoba je účastna vyšetřovacího pokusu, aniž by cokoli aktivně musela činit. Stačí, že se na místě provádění vyšetřovacího pokusu nachází a je fyzicky přítomna. Právě s ohledem na procesní zákonnou úpravu vyšetřovacího pokusu se změnilo chápání aktivní a pasivní účasti.

Před 1. lednem 2002 byla právní naukou a praxí ražena teorie, že „pasivní účast (přítomnost), např. obviněného nebo svědka (s výjimkou případu, kdy svědek má právo odepřít výpověď ve smyslu § 100 trestního řádu), lze zajistit i proti vůli účastníka. Aktivní účast, tj. zpravidla požadavek, aby se účastník zabýval činností analogickou té, kterou konal při inkriminované události (vykonával nějakou práci, řídil motorové vozidlo apod.), z procesního hlediska zajistit nelze, resp. nelze ji vynucovat žádným ze zákonných prostředků.“³⁷⁾ Vyplývalo tedy, že aktivní účast se zákonným způsobem vynucovat nemůže, zatímco pasivní účast ano.

³⁷⁾ PRERAD, V. Vyšetřovací pokus - problémy a pochybení při praktickém provádění a jejich procesní důsledky. Bulletin advokacie, 6-7, 1997, s. 58

Dnes je situace chápána jinak. Donucování k jakémukoliv úkonu souvisejícím s vyšetřovacím pokusem není možné. Nutit účastníka, aby se i jen pasivně účastnil vyšetřovacího pokusu, nelze.³⁸⁾ To navazuje i na stanovení třetího odstavce § 104c trestního řádu, jelikož je tam řečeno, že účast obviněného, podezřelého, svědka při jejich účasti na vyšetřovacím pokusu se řídí ustanoveními, která platí pro jejich výsledky. Jde zejména o ustanovení § 32, § 33, § 97 trestního řádu. Nelze vůči těmto osobám tedy přistoupit k donucovacím úkonům, jakými jsou např. předvedení, pořádková pokuta. Zmínit lze ještě případ, kdy je vyšetřovacího pokusu přítomna osoba mladší patnácti let. Zde je třeba přistoupit k ustanovení § 102, který vymezuje problematiku výsledku dětí mladších patnácti let. To tedy hlavně znamená, že při pokusu je třeba zohlednit mravní a psychický vývoj dítěte a s náležitou pečlivostí a ohleduplností vést proces pokusu. V nutných případech se doporučuje přizvat na místo pedagoga nebo jinou osobu, která má zkušenosti s výchovou mládeže, aby případně, při nedodržení procesního postupu, nebylo potřeba celý vyšetřovací pokus opakovat.

Při odmítnutí spolupráce všech výše zmíněných osob nastává možnost přizvat k provedení vyšetřovacího pokusu tzv. pokusnou osobu neboli figuranta. Zásadní věc, která musí být dodržena, jsou zcela, nebo alespoň velmi podobné, parametry figuranta, který nahrazuje danou osobu. Slovem figurant můžeme rozumět i figurínu, která přichází v úvahu při případech, kdy by prováděným pokusem mohlo dojít k ohrožení života a zdraví. Může se uvést tento případ: Pod otevřeným oknem bylo nalezeno tělo mrtvého muže. Z prvotního ohledání místa se nedalo zjistit, zda šlo o nešťastnou událost nebo cizí zavinění, případně sebevraždu. Jelikož by vyšetřovací pokus s člověkem byl životu nebezpečný (v úvahu by přicházela snad jen možnost provedení kaskadérem, kdy by se pod oknem současně položila žíněnka či obdobný předmět), pokus bylo nutné provést s umělohmotnou figurínou, která však musela mít stejné vlastnosti jak zemřelý. Pomocí různých poloh v okně a jeho těsné blízkosti se několikrát figurína vyhodila ven z okna a pozorovalo se místo dopadu. Důležité bylo zjistit, pod jakým úhlem bylo nalezeno tělo, což mohlo dát odpověď na otázku, zda šlo o cizí zavinění či nikoliv. Tento názorný příklad uvádí případ, kdy je v zásadě nezbytné provést vyšetřovací pokus pomocí figuríny z důvodu ochrany zdraví.

³⁸⁾ ŠÁMAL, P a kol. Trestní řád. Komentář. I. díl. 5. vydání. Praha: C.H. Beck, 2005, s. 874

7.2.2. Nepřímí účastníci

Další skupinou osob participujících na vyšetřovacím pokusu jsou nepřímí účastníci. Jejich úloha je odlišná od účastníků přímých. Svoji funkci plní tím, že pomáhají vyšetřovateli při náročnějších experimentech a hlavně budou nápomocni při poskytování odborných znalostí, které během experimentu vyvstanou. Tuto úloha budou zpravidla plnit soudní znalci, potažmo konzultanti. Další nepřímou osobou bude obhájce obviněného, stejně tak osoba nezúčastněná, ta ovšem jen v přípravném řízení, jak je uvedeno v zákoně.

„Přibrání znalce k vyšetřovacímu pokusu bude nezbytné, mají-li jím být ověřeny, upřesněny nebo doplněny skutečnosti, k jejichž objasnění je třeba odborných znalostí a ohledně kterých znalec vypovídal nebo podal znalecký posudek“³⁹⁾ Na rozdíl od podezřelého, obviněného a svědka, jenž může odepřít výpověď, znalec nemůže odmítnout účast na vyšetřovacím pokusu, a tudíž je pod hrozbou pořádkové pokuty dle § 66 trestního řádu, když se pokusu, ač byl řádně a včas předvolán, nezúčastní. Účast dále nemůže odmítnout odborný konzultant dle § 157 odst. 3 trestního řádu, potažmo nezúčastněná osoba dle § 104c odst. 3 věty první trestního řádu.

7.2.3. Pomocné osoby

Na otázku, kdo je během vyšetřovacího pokusu považován za pomocnou osobu, nepadá v kriminalistické teorii zcela jednotný názor. Můžeme se tu tak setkat se dvěma až třemi možnými názory na tuto problematiku. Prvním z nich je ten, že pomocnými osobami se rozumí ty osoby, které svou účastí na vyšetřovacím pokusu přímo nezasahují do jeho průběhu. Mají na starosti spíše technické záležitosti, kterými mohou být uzavření místa, kde k pokusu probíhá, pořizují foto či video dokumentaci, mají na starost hlídání obviněného, který je v době vyšetřovacího pokusu ve vazbě apod. Jejich účast nespočívá v aktivní účasti na vyšetřovacím pokusu, ale jen zabezpečují jeho průběh, aby nedocházelo k jeho průtahům a problémovosti.⁴⁰⁾

³⁹⁾ ŠÁMAL, P a kol. Trestní řád. Komentář. I. díl. 5. vydání. Praha: C.H. Beck, 2005, s. 875

⁴⁰⁾ MUSIL, J., KONRÁD, Z., SUCHÁNEK, J. Kriminalistika. 2. přepracované a doplněné vydání. Praha: C. H. Beck, 2004, s. 358

Druhý názorový směr chápe pomocné osoby jako kategorii přímých účastníků a nepřímých účastníků. V případě účastníků přímých se kloní k tomu názoru, že pomocné osoby jsou ty, jichž je potřeba přibrat k vyšetřovacímu pokusu jako substituty. To jsou ti, kteří nahrazují absenci osob, které odmítly se vyšetřovacího pokusu zúčastnit nebo bylo k okolnostem situace vyhodnoceno, že jejich osobní účast není nezbytná a mohou být zastoupeny jinými osobami, případně figurinami. Charakteristickým rysem těchto osob je jejich zaměnitelnost za osobu jinou, ale nutno vždy dodržet stejné subjektivní vlastnosti těch osob, které nahrazují činnosti té které osoby. Za další je možnost chápat pomocné osoby v tom smyslu, že svojí činností přímo nerealizují skutečnosti, které se během vyšetřovacího pokusu zjišťují, jen zajišťují technickou součinnost. Tím si můžeme představit např. ovládání určitého stroje, spouštění závoru na železničním přejezdu atp., tedy jde o nějakou činnost, která bezprostředně souvisí s právě prováděným vyšetřovacím pokusem.

Pomocné osoby je podle výše zmíněného dělení nutné odlišit od osob nepřímých. Zatímco ty většinou svojí pasivní účastí dohlížejí na zákonnost prováděných postupů a verifikují jejich pravdivost (jako je tomu při přítomnosti nezúčastněné osoby) nebo poskytují odbornou součinnost a spolupráci s vyšetřujícími orgány (odborní konzultanti a soudní znalci), pomocné osoby v tomto chápání se účastní vyšetřovacího pokusu aktivním konáním v roli právě figurantů.⁴¹⁾

Třetí možností dělení je kategorizace pomocných osob do dvou skupin. Prvou jsou experimentální pomocné osoby, tzv. figuranti. Ti nahrazují osoby, jejichž výpověď má být vyšetřovacím pokusem prověřena. Druhou skupinou jsou ostatní pomocné osoby, které v průběhu provádění vyšetřovacího pokusu plní různé pomocné úkoly spojené s jeho provedením.⁴²⁾

Dle mého osobního názoru se kloním k dělení na účastníky vyšetřovacího pokusu dle kategorií přímí účastníci, nepřímí účastníci a pomocné osoby. Kdy je pod pomocnými osobami myšlena skupina osob přímo neprovádějící příslušný vyšetřovací experiment, ale jen jeho technické zabezpečení a bezproblémový průběh.

⁴¹⁾ PRERAD, V. Vyšetřovací experiment. Praha. Ministerstvo vnitra ČSSR, 1972, s. 84

⁴²⁾ NĚMEC, M. Kriministická taktika pro policisty. Praha: Eurounion, 2004, s. 301

Při výběru pomocných osob má být přihlédnuto k jejich způsobilosti být schopen daný úkon provést. Vždy se musí přihlédnout ke konkrétním potřebám vyšetřovacího pokusu, a vzít v potaz i počet takto přibráných osob. Důležitá taktická otázka je právě přiměřenost počtu osob účastnících se vyšetřovacího pokusu, kdy by se měla dodržet zásada, že by zde mělo být tolik osob, kolik je nezbytně nutné k řádnému provedení pokusu.

8. Příprava k provedení vyšetřovacího pokusu

Příprava vyšetřovacího pokusu je velmi významnou systematicky-taktickou činností, která předchází samotnému vyšetřovacímu pokusu. Při ní se z dosud shromážděných materiálů a ostatních relevantních informací vytyčují následné postupy vedoucí k úspěšnému provedení pokusu. Příprava může být velice variabilní. Vždy bude záležet na složitosti vyšetřovacího pokusu. Důležité je na začátku, ať už jde o vyšetřovací pokus jednoduchý nebo složitější, vymežit si cíl, kterého má být dosaženo. Nejzákladnější otázkou je, na jakém místě se bude experimentovat. Není-li zapotřebí k hodnověrným výsledkům provádět pokus na konkrétním místě, je situace o dost ulehčena. V takových případech nebude přípravná fáze tak náročná. Jinak tomu bude v případech, kdy se vyšetřovací pokus bude muset provést na zcela identickém místě jako vyšetřovaná událost. V takových případech už většinou půjde o velmi důkladnou přípravu a bezesporu bude na místě vytvořit si přesný plán přípravy. Jelikož k vyšetřovacímu pokusu dochází nejčastěji v přípravném řízení, bude na konkrétním vyšetřovateli nebo vyšetřovatelích, aby si dopředu připravili konkrétní plán, podle kterého budou přípravu provádět.

Jestliže se bude jednat o vyšetřovací pokus, který se provede na místě konkrétním a ve specifických podmínkách toho daného místa, je vhodné rozdělit přípravu na dvě části: Prvou fází je příprava před výjezdem na místo experimentu. Druhou fází je ta část přípravy, která následuje po příjezdu na místo experimentu.

8.1. Příprava před výjezdem na místo experimentu

Na úvod nutno zmínit velmi velkou variabilitu všech možných kroků a postupů, kterých existuje nepřehledné množství. Následně uvedený seznam otázek, které je zapotřebí vyřešit, jistě nemůže být taxativním výčtem, vždy bude záležet na konkrétním vyšetřovacím pokusu a jeho potřebách. Nicméně právní a kriminalistická praxe došla během svého vývoje k poznatkům, které je možno zobecnit do několika bodů, kterých se využívá při značném množství pokusů.⁴³⁾

Vyšetřovatel by si na prvním místě měl položit otázku určení obsahu a způsobu provedení jednotlivých pokusů. V takových případech půjde o to, že během jednoho vyšetřovacího

⁴³⁾ PRERAD, V. Vyšetřovací experiment. Praha. Ministerstvo vnitra ČSSR, 1972, s. 95

pokusu bude nutno zkoumat mnoho dílčích pokusů, které ve svém souhrnu objasňují všechny důležité aspekty. Nutné tedy bude připravit si přesný plán a cíl, jehož má být v celkovém hodnocení dosaženo. Za příklad může posloužit následující případ: Vyšetřovacím pokusem nás bude zajímat, zda bylo možné odcizit ze skladu obchodu, kde prodávají zahradní techniku, dvacet zahradních traktorů za pouhých patnáct minut, přičemž jediná možnost, kudy mohlo dojít k odcizení, je jen jedna přístupová cesta, která během uvedeného časového limitu nebyla zrovna střežena hlídačem. V daném případě se bude prověřovat možnost odjetí traktorů ze skladu danou cestou v rozmezí patnácti minut a za podmínek, zda to mohla spáchat pouze jediná osoba.

Druhým úkolem bude určit pořadí předpokládaných pokusů. Zde bude nutno stanovit s ohledem na zkoumané otázky pořadí provedení jednotlivého pokusu, vzít v potaz jejich jednotlivou návaznost na sebe a případně, zda budou probíhat pokusy v uměle vytvořených podmínkách.

Za další bude důležité vyřešit otázku doby provedení vyšetřovacího pokusu. Sem spadají další dvě podotázky. První z nich je určení, v jaké fázi vyšetřování dojde k vyšetřovacímu pokusu. Je tím zřejmě na mysli, zda dojde k pokusu ještě před zahájením trestního stíhání nebo až po něm, což bude mít významné následky pro budoucí postup orgánů činných v trestním řízení. Druhou možností je určení denní doby. Tato okolnost ve velmi častých případech musí být naprosto přesně dodržena, neboť její opomenutí by mohlo mít zcela zkreslené a nehodnověrné informace získané při vyšetřovacím pokusu. Tím ale nejsou na mysli jen případy dne a noci, světla a tmy, můžou to být i klimatické, povětrnostní okolnosti, ale i např. akustické podmínky (např. při plném provozu výrobního závodu se bude zjišťovat možnost zaslechnout opakovanou střelbu).

Za další bude potřeba vybrat vhodné místo k provedení vyšetřovacího pokusu. Nejlepší z možností je, když je možno experimentovat na tom stejném místě, kde se inkriminovaná událost stala a k jejímuž věrohodnému provedení bude jiné místo nepostačující. Když takové místo už nepůjde sehnat, musí se vynaložit maximální snaha, aby alternativní místo bylo co možná nejvíce podobné tomu originálnímu. Samozřejmě se toto pravidlo uplatní jen v případech, kdy není možnost uskutečnit vyšetřovací pokus na místě odlišném od místa prověřovaného.

Následně je velmi dobré ujasnit si okruh účastníků vyšetřovacího pokusu a otázky spojené s jejich účastí. Kromě osob uvedených v zákoně musí zodpovědná osoba za provedení

vyšetřovacího pokusu brát v úvahu všechny osoby, které bude nezbytné přibrat, aby se dosáhlo maximálně přesvědčivého výsledku. Asi nejtěžší se zdá být najít osob přímo zúčastněných na pokusu, myšleno tím substituenty osob, kteří odmítli aktivní a pasivní účast na vyšetřovacím pokusu. To se někdy dá vyřešit nahrazením dané osoby umělou figurínou stejných subjektivních vlastností jako daná osoba. K tomu by se ale mělo přistoupit pouze v případě, že se nepodaří najít vhodnou osobu či za předpokladu, že provedení experimentu bude nebezpečné.

Důležité bude připravit si i věcné důkazy a jiné předměty, které budou zapotřebí při provádění pokusů. Významné je si uvědomit, zda je nutné vzít s sebou na místo provedení pokusu originální důkaz nebo zda postačí vhodně vytvořená maketa či věc druhově stejná jako důkaz. To už bude záležet na konkrétních okolnostech případu. Někdy je bezproblémové opatřit si podobnou věc, díky které se dá dosáhnout stejných výsledků jako s věcí originální, někdy je rozhodující zachování totožnosti dané věci, že použití jiné, třeba i druhově stejné věci, nepostačí k potřebným výsledkům. Samozřejmě se nemůže originální důkaz využít v případě, kdy by hrozilo jeho poškození. Buď se tedy použije podobná věc a nebo se k vyšetřovacímu pokusu nepřistoupí.

Otázka, která se musí také vyřešit před výjezdem na místo, je příprava technických, dopravních a jiných prostředků. Do této kategorie řadíme např. fotoaparáty, videokamery, kreslicí potřeby, přídavné reflektory, osvětlení, spojovací prostředky (mobilní telefony, vysílačky), dopravní prostředky.

Do úvahy přichází také možnost osobního výjezdu daného vyšetřovatele na místo provedení vyšetřovacího pokusu ještě před tím, než k němu dojde. Tento krok může být velice užitečný z důvodu úspory času při samotném konání vyšetřovacího pokusu. Umožní osobní přesvědčení vyšetřovatele seznámit se s místem, kde se má přistoupit k pokusu. Může se přesvědčit, zda nedošlo k podstatným změnám na místě, zda je pokus vůbec reálné na daném místě uskutečnit, či zda není od věci nejdříve určitě místo uzpůsobit potřebám objektivně provedeného pokusu.

Výše zmíněný základ úkonů, které je ve většině případů nutno zohlednit při přípravě vyšetřovacího pokusu, není při každém vyšetřovacím pokusu nutno beze zbytku dodržet. Vždy bude záležet, jak bylo naznačeno výše, na konkrétních specifických potřebách jednotlivého vyšetřovacího pokusu.

8.2. Příprava po příjezdu na místo experimentu

Když dojde k úspěšné přípravě ve fázi před výjezdem na místo, další etapa spočívá v přípravě vyšetřovacího pokusu přímo na místě provedení experimentu. Tento úsek již bezprostředně předchází samotnému provedení vyšetřovacího pokusu. Zde je zapotřebí znovu zmínit to, že následující činnosti nejsou taxativní a vždy bude záležet na konkrétních okolnostech, zda je vhodné daný úkon provést nebo neprovést.

Prvotní je nezbytné zjistit změny na místě, kde se bude vyšetřovací pokus provádět. Jestli je pro pokus význačné dodržet zcela nebo alespoň velmi podobné, identické podmínky, nezbude jinak, než místo rekonstruovat, aby se dosáhlo požadovaného stavu. Tato fáze přichází samozřejmě do úvahy jen v takových případech, kdy bude zapotřebí k věrohodnosti výsledku dodržet stejné podmínky jako panovaly v inkriminované, prověřované, době. V této etapě je také možnost konzultace s odborníky či znalci, kteří svoji odborností mohou zásadně přispět k řádnému připravení situace. Také by mělo v první řadě, ještě před samotným, prováděním dalších přípravných úkonů, dojít k uzavření místa před nepovolanými osobami. To by měly mít na starost právě tzv. pomocné osoby, případně to zajistit příslušníci policie.

Jestli dochází k podstatnějším změnám místa, mělo by se místo zadokumentovat pomocí fotoaparátu nebo videokamery. Mělo by tedy být zaznamenáno místo před rekonstrukcí a následně po rekonstrukci, případně zachycen celý proces, jak probíhala změna místa.

Při vyšetřovacích pokusech probíhajících na větší vzdálenosti bude třeba vyřešit otázku spojení a případných signálů mezi všemi účastníky. Myšleno tím spojení jak pomocí mobilních telefonů, případně vysílaček a různých radiopřístrojů, tak spojení předávané pomocí různých signálů, aby byla dodržena potřebná koordinace mezi účastníky.

Za důležité můžeme též považovat poučení vedoucího vyšetřovatele všech ostatních účastníků podle jejich procesního postavení a také o jejich úloze při samotném pokusu. Třeba si je důkladně uvědomit, jakou roli daný účastník při experimentu bude zastávat a poučení jeho koordinovanosti s ostatními účastníky tak, aby při samotném průběhu nevznikaly žádné zbytečné prostoje. S tímto by samozřejmě měli být účastníci srozuměni již před samotným příjezdem na místo, ale pro lepší představu není od věci to znovu zopakovat přímo bezprostředně před zahájením vyšetřovacího pokusu pro lepší názornost.

Vlastní důvod pro takto stanovené postupy při plánování vyšetřovacího pokusu je jistě ten,

že pouze pečlivá a systematická práce osoby odpovědné za řádně provedený pokus se následně projeví při samotném provedení. Důvodem je tedy správná strategie, systematicčnost a dodržení určitých zásad, aby se pokus zdařil.

9. Vliv psychologických aspektů na průběh a výsledky vyšetřovacího pokusu

Ač by se to nemuselo na první pohled zdát, i během samotného vyšetřovacího pokusu hrají výraznou roli některé psychologické aspekty. Tím je myšleno, jaký vliv psychologických a subjektivních aspektů může i někdy zásadním způsobem ovlivnit věrohodnost a objektivitu provedení vyšetřovacího pokusu. Na jedné straně půjde o psychologické působení a subjektivní vlastnosti vyšetřovatele a na straně druhé o psychický stav a subjektivní aspekty ostatních osob zúčastnivších se pokusu.

Dá se předpokládat, že když bude vyšetřovacího pokusu přítomen obviněný, poškozený, svědek, opětovným připomenutím si situace, ve které se už jednou nacházeli, může velmi ovlivnit jejich celkové psychické rozpoložení a s tím i celkovou kvalitu realizace vyšetřovacího pokusu. Například svědek, kterému se obnoví situace z minulosti, nemusí zcela přesně popsat všechny okolnosti tak detailně, jak by bylo záhodno.

I když samozřejmě ve většině případů se má pomocí vyšetřovacího pokusu dosáhnout výsledků přesnějších než tomu bude např. pouze v případě klasického výslechu svědka. Problém může nastat i v takovém případě, že společná přítomnost svědka a obviněného, popřípadě poškozeného, může vést v případech těchto osob k nepřesnému popisu relevantních záležitostí z důvodu stresové záležitosti, která vyplývá z jejich přítomnosti na místě zkoumání záležitostí vyšetřovacím pokusem prověřovaných. Proto by měl být vyšetřovací pokus proveden vždy s každou jednotlivou osobou samostatně.

Výraznou úlohu tu hraje i policejní orgán, resp. vyšetřovatel provádějící a organizující vyšetřovací pokus. Jeho psychologické působení může velmi významnou měrou ovlivnit kvalitu vyšetřovacího pokusu. „Úkolem policejního orgánu, řídicího průběh vyšetřovacího pokusu, je usilovat o snížení vlivu sugesce na pokusné osoby zejména tím, že dbá, aby při informaci instruktáží byly potlačeny prvky sugestivnosti, aby instruované osoby nepřevzaly z informace za vlastní očekávané výsledky experimentu a podle toho také neinterpretovaly výsledek vyšetřovacího pokusu.“⁴⁴⁾ Zde jde o situaci, kdy se vyšetřovacím pokusem má např. zjistit, zda v daném identicky navozeném prostředí bylo možno uslyšet výstřel ze samopalu.

⁴⁴⁾ NĚMEC, M. Kriminální taktika pro policisty. Praha: Eurounion, 2004, s. 302

Přibraní účastníci musejí samozřejmě vědět podstatné okolnosti, za jakých se bude děj odehrávat a být informováni o jejich úkolech. V tomto daném příkladě jim vyšetřovatel obecně nastíní, že jde o jakýsi pokus k ověření určité možnosti či nemožnosti daného jevu. Účastníci se zavřou do místnosti a v místnosti vzdálené několik desítek metrů dojde k výstřelům. Důležitý aspekt, který slouží k věrohodně zachyceným údajům, je ten, že se daným účastníkům dopředu neřekne, že v danou chvíli se mají připravit na to, zda uslyší onu střelbu. Tím by se jim sugestivně navodila lepší koncentrovanost a připravenost na to, že mají pozorně poslouchat, zda výstřel uslyší či neuslyší. Tím by nepochybně došlo k velmi výraznému ovlivnění celého pokusu, jelikož během zkoumané události tehdy přítomné osoby nemohly být připraveny na možnost zaznamenat daný zvuk. Úplná nepřipravenost není možná, neboť i osoby podstupující daný pokus alespoň v hrubých rysech vědí zhruba o co jde, takže jsou určitě trochu připravenější než ty osoby, které byly v daný moment na stejném místě, aniž by cokoli tušily. Ale právě úkolem vyšetřovatele je potlačit nežádoucí vlivy na minimum.⁴⁵⁾ Tak v případě dopravní nehody, kdy se prověřovala možnost zaznamenat varovný signál, bude zase velmi podstatné, zda pokus provádí řidič-profesionál nebo osoba bez větších řidičských zkušeností.⁴⁶⁾

Můžeme tedy shrnout, že k požadavkům adekvátních informací, které je nezbytné konkrétním osobám sdělit před samotným průběhem vyšetřovacího pokusu a současně zamezit informacím neadekvátním, které by mohly mít podstatný vliv na výsledek experimentu, patří zejména „požadavek dodržení podmínek, za nichž došlo ke vnímání jevu, skutečnosti nebo okolnosti, dále potřeba zjistit, že při původní události osoba neočekávala nějaký jev, skutečnost, okolnost. Za této situace je nutno poskytnout účastníku vyšetřovacího pokusu jen nezbytnou informaci, kterou si vyžaduje jeho procesní postavení, nebo nezbytné minimum informací, aby se mohl zúčastnit úkonu a plnit požadované úkoly, a z poměrně nespolehlivého zjištění psychického stavu účastníků vyšetřovacího pokusu ve srovnání s účastníky původní události - všude tam, kde je možno provést vyšetřovací pokus bez dané informace, tuto informaci neprovádět.“⁴⁷⁾

⁴⁵⁾ PRERAD, V. Vyšetřovací experiment. Praha. Ministerstvo vnitra ČSSR, 1972, s. 57

⁴⁶⁾ PRERAD, V. Vyšetřovací experiment. Praha. Ministerstvo vnitra ČSSR, 1972, s. 58

⁴⁷⁾ NĚMEC, M. Kriminální taktika pro policisty. Praha: Eurounion, 2004, s. 303

V neposlední řadě je třeba zmínit samotné vystupování a chování vyšetřovatele před a během vyšetřovacího pokusu. I to může sehrát výraznou roli ve smyslu celkové kvality pokusu. Vyšetřovatel by měl mít přirozenou autoritu, ale ne zase až příliš velikou, aby účastníky vyšetřovacího pokusu nestresoval svým autoritativním chováním. Za velice důležité z hlediska psychologického je dodržení korektního vystupování vůči všem účastníkům, nemělo by docházet k rozdílnému přístupu k jednotlivým osobám a vyšetřovatel mající na starost průběh a zdárné provedení vyšetřovacího pokusu by měl celkově působit vyrovnaným, přívětivým a jistým dojmem, že má celý průběh velmi dobře připravený a pevně v rukou. Toto jeho vystupování se může právě odrazit v přístupu i ostatních osob významných pro provedení samotného vyšetřovacího pokusu.

Na samotnou kvalitu vyšetřovacího pokusu má vliv bezesporu, tedy kromě výše uvedeného psychického stavu, i stav fyzický. Někdy fyzický stav osoby nebude primárně tak důležitý, zejména v takových případech, že nebude potřeba vynaložit veliké fyzické úsilí. S tím je samozřejmé počítat už v průběhu přípravných fází vyšetřovacího pokusu a přibrat si účastníky odpovídajících fyzických vlastností.

10. Taktické zásady při provedení vyšetřovacího pokusu

Jako každý jiný procesní úkon, tak samozřejmě i vyšetřovací pokus se neobejde bez toho, že bude zapotřebí k jeho zdárnému provedení dodržet několik taktických zásad. „Za kriminalistickou taktiku se považuje komplex postupů, způsobů a doporučení, majících obecnou platnost pro vyšetřování všech druhů trestné činnosti, které zabezpečují nejvhodnější postup k provedení vyšetřování trestní věci jako celku nebo jednotlivých vyšetřovacích úkonů, maximální efektivnost a rychlost vyřešení úkolů vyšetřování, případně jednotlivých vyšetřovacích úkonů, s cílem zjištění materiální pravdy v trestních věcech.“⁴⁸⁾

Při stanovení správné taktiky je třeba na začátku potřeba si vyjasnit konkrétních cílů či cíle, kterého má být dosaženo. Až poté může vyšetřovatel přistoupit do fáze taktických příprav, jejichž pomocí se má dobrat zkoumanému cíli. V kriminalistické teorii nepanuje obecná shoda, jaké konkrétní taktické zásady je nutno dodržet ani jak je dělit. Dle mého názoru se mi jeví jako nejzdařilejší chápání taktických postupů R. S. Bělkina. Ten hovoří o „podmínkách provedení vyšetřovacího experimentu, které nazývá taktické podmínky vyšetřovacího experimentu.“ Dále rozlišuje taktické podmínky a taktické postupy. Taktickými podmínkami v jeho chápání se rozumí soubor principů, podle kterých je vyšetřovací pokus prováděn. Na druhé straně taktické postupy jsou prostředky, kterými je dosahováno realizace principů.

Mezi taktické podmínky provedení vyšetřovacího pokusu považuje R. S. Bělkin následující:

- a) omezený počet účastníků experimentu
- b) provedení experimentu při stejných či velmi obdobných podmínkách, které panovaly při zkoumané události
- c) mnohonásobnost provedených stejnorodých pokusů
- d) provedení pokusu v několika etapách

Tato hlediska považuje Bělkin za hlavní oblasti, které by se měly dodržet. Ovšem ale nejde o vymezení, které by nepřipouštělo žádné jiné členění, ale z hlediska praxe se dá říci, že je velmi dobře uchopitelné a zaručuje poměrně velikou praktickou využitelnost.

⁴⁸⁾ PRERAD, V. Vyšetřovací experiment. Praha. Ministerstvo vnitra ČSSR, 1972, s. 102

Podle platné právní úpravy je vyšetřovací pokus upraven v trestním řádu (viz samostatná kapitola výše), nicméně zákon už neupravuje samotné provedení vyšetřovacího pokusu. Nicméně je jasné, že bude třeba dodržovat zákonné mantinely i při samotném provádění vyšetřovacího pokusu. Jako vodítko může sloužit např. Závazný pokyn policejního prezidenta č. 30/2009, o plnění úkolů v trestním řízení. Tento dokument, ač nemá sílu zákona ani podzákoného právního předpisu, upřesňuje některé záležitosti týkající se trestního řízení a postupu policejních orgánů při prověřování a vyšetřování trestných činů. Jde o jakýsi technický materiál, který usnadňuje postup policejních orgánů a konkretizuje dané záležitosti. Ohledně otázek vyšetřovacího pokusu jsou relevantní čl. 79 a čl. 82 Závazného pokynu. Co se týká čl. 79, ten jen znovu opakuje, co je upraveno v trestním řádu pod § 104c, kde nalezneme zakotvení vyšetřovacího pokusu. Důležitější je z pohledu taktického postupu při provádění vyšetřovacího pokusu čl. 82. Nutno podotknout, že daný článek je společný pro vyšetřovací pokus, rekonstrukci a prověrku na místě. Obsahuje metodickou úpravu při provádění a následné protokolaci daných procesních úkonů. Daný článek ovšem neupravuje taktiku ve smyslu principů, které je potřeba dodržet ke zdárnému výsledku experimentu, ale spíše technické zajištění samotného pokusu. Týká se osobního přístupu vyšetřovatele, který odpovídá za správný průběh pokusu a před jeho započítím za důslednou a důkladnou přípravu. Dle zmíněného čl. 82 je potřeba vyšetřovací pokus předem připravit a naplánovat. Policejní orgán, samozřejmě jestli je to potřeba, zajistí dostatečný počet policistů přítomných na místě provádění pokusu. To bude přicházet do úvahy jen v takových případech, že bude nezbytné zajistit osobní přítomnost podezřelého nebo obviněného, který je zadržen či ve vazbě a bude třeba z důvodu bezpečnosti a pokojného průběhu nutnost jejich hlídání potřebným počtem policistů. Za další bude potřeba zajistit přítomnost nezúčastněné osoby, případně odborného konzultanta a soudního znalce. Za další krok je potřeba vyrozumět státního zástupce o době a místě konání vyšetřovacího pokusu, ale jen v případě, že oznámil, že chce být při vyšetřovacím pokusu přítomen, stejně tak je potřeba vyrozumět obhájce obviněného. Vyšetřovatel také musí předem vyhodnotit, jak bude celý průběh experimentu zaznamenán, popřípadě jaké rekvizity bude potřeba vzít s sebou. Tyto otázky diskutuje s kriminalistickým technikem nebo expertem stejně tak jako otázky příbrání figurantů, kteří musejí splňovat subjektivní vlastnosti osob, které při pokusu nahrazují a jsou nezbytné pro věrohodné výsledky. Jestli se jedná o pokus složitějšího rázu, bude třeba zajistit potřebný počet tzv. pomocných osob, které budou mít za úkol zabezpečení daného místa. To bude zejména v případech, kde bude nutné pro vyšetřovací pokus omezit a použít značně velkou

plochu.

V další části práce bude problematika taktického provedení vyšetřovacího pokusu rozebrána z výše uvedených základních hledisek a rozdělení. Některé aspekty jsou velmi či dokonce stejně spjaty s těmi, o kterých bylo pojednáno v kapitole zabývající se přípravou na vyšetřovací pokus. Proto bude následující pojednání občas kopírovat již nastíněné otázky.

10.1. Výběr osob účastnících se vyšetřovacího pokusu

Mezi první úkol, který se bude muset nezbytně vyřešit, je určení okruhu osob, kteří budou účastníky vyšetřovacího pokusu. Jsou zde na mysli osoby, které budou přímo pokus provádět a bez jejich přítomnosti by nebylo vůbec možno pokus provést. Samozřejmě a z podstaty věci plyne, že alespoň účast vyšetřovatele a osoby nezúčastněné je obligatorní. Myslí se tím vyšetřovací pokus prováděný v přípravném řízení. Teoreticky, občas možná i prakticky, by stačily k zákonně provedenému vyšetřovacímu pokusu osoby dvě. Tato možnost ovšem bude velmi ojedinělá. Na druhou stránku kriminalistická teorie upřednostňuje minimalizovat počet osob na místě vyšetřovacího pokusu na minimum možných. Zdůvodňuje to tím, že nadbytečná přítomnost osob může způsobit nedostatečné soustředění experimentujících osob, zvýšit jejich nervozitu a ovlivnit i přístup osoby pokus provádějící ze stejných důvodů.⁴⁹⁾

Za další, s čím je při výběru osob počítat, jsou osoby zastupitelné a osoby nezastupitelné. Při provádění s osobami zastupitelnými je situace o poznání jednodušší. Není tu potřeba nutnosti přizvat tu onu konkrétní osobu, aby se experimentu zúčastnila. Postačí věrohodný substituent, který ovšem musí splňovat subjektivní vlastnosti originálu. Samozřejmě při pokusech, kde se vyžaduje ta daná konkrétní osoba a není možné nahrazení jinou, je zastoupení vyloučeno. V takových případech totiž půjde o zjištění možnosti, zda konkrétní (originální osoba) s určitými subjektivními vlastnostmi byla schopna danou činnost provést sama. To bude zejména v případech, kdy se zkoumá individuální, nepřenositelná schopnost daného jedince, která ani v nejlepší snaze nepůjde přenést na jinou osobu. Každý člověk má totiž jiné schopnosti a ani sebelepší substituent zcela přesně nenahradí originál.

V neposlední řadě bude při výběru osob účastnících se experimentu důležité zvolit či nezvolit přítomnost soudního znalce nebo alespoň odborného konzultanta. To bude záviset na zkoumané záležitosti, ale vzhledem ke složitosti víceméně všech možných představitelných si

⁴⁹⁾ PRERAD, V. Vyšetřovací experiment. Praha. Ministerstvo vnitra ČSSR, 1972, s. 111

situaci, účast takové osoby bude nevyhnutelná či alespoň velmi užitečná a stvrzující věrohodnost prováděného pokusu. Důležité bude vyjasnit si, zda k provedení pokusu bude přibrán pouze znalec jeden či bude vhodné uvažovat o větším počtu přítomných znalců nebo odborných konzultantů.

10.2. Shodnost experimentálních podmínek s podmínkami zkoumané události

Tato zásada je z jednou vůbec nejdůležitějších. Je tím myšleno docílení shodných podmínek všech relevantních skutečností, které mají ve svém souhrnu důležitý vyvozuující závěr o objektivnosti provedeného vyšetřovacího pokusu. Tím ovšem není myšlena zcela identická shoda všech znaků při vyšetřovacím pokusu, nýbrž jen těch, které mohou mít význam z hlediska zkoumané záležitosti. Nutno upozornit, že shodou se nemyslí totožnost. Úplné totožnosti nepůjde nikdy, ani při sebelepší snaze, dosáhnout. Totožnost se totiž nedá úplně dokonale uměle navodit, existuje jen v daný okamžik na daném místě. Proto je potřeba vytvořit velmi shodné podmínky těm, které byly relevantní v době zkoumaného jevu, činnosti, události, akce či prověřované skutečnosti.

Za účelem dodržení shodnosti podmínek bude nutné dodržet několik dílčích zásad. Za zásady se dají považovat ty takticko - metodologické postupy, které mají vést ke zdárnému objektivnímu výsledku vyšetřovacího pokusu. Tento soubor zásad jistě není kompletní, ale obsahuje ty podstatné záležitosti, které slouží k zobecnění daného problému. Nutno dodat, že bude i zde záležet na konkrétních okolnostech případu, nepůjde o to, aby se při každém pokusu použila alespoň většina postupů.

Zásada výběru denní doby stejné při provedení pokusu jako denní doby, která panovala při události zkoumané.

Tato zásada bude velmi užitečná při takových pokusech, kdy k hodnověrně získaným závěrům bude nezbytné dodržet stejné klimatické podmínky jako byly v době inkriminované události. Nebude jen užitečná, nýbrž její dodržení bude povinností, aby se došlo k objektivním závěrům vzešlých z vyšetřovacího pokusu. Denní dobu tu nelze pouze spatřovat jako světlo a tma. V konkrétních záležitostech bude nezbytné dodržet další podmínky. Může se třeba jednat o pozici slunce a měsíce na obloze. Nebo dodržet přesnou dobu při východu a západu slunce, měsíc může velmi ovlivnit situaci, stačí, jestli je v úplňku, intenzita pouličního osvětlení atd.

Jako zajímavý nám může posloužit následující případ z praxe: „Během provádění kriminalistické rekonstrukce vyšla potřeba provedení vyšetřovacího pokusu. Obviněný tvrdil, že viděl, jak na něj oběť útočí nožem a cíleně zasáhl proti její ruce třímající nůž. Vše se odehrálo v pozdně večerních hodinách v místnosti se zhaslým světlem. Vyšetřovateli se nezdálo pravděpodobné, že by obviněný tak diferencovaně mohl zareagovat. Proto navrhl okamžitě provést vyšetřovací pokus. Za stejných podmínek se zjistilo, že opravdu bylo možné zahlédnout a identifikovat nůž v ruce oběti, neboť ta stála mezi oknem, jímž prosvítalo světlo z pouličního osvětlení a obviněným. Pro vyšetřovatele to byla užitečná informace, se kterou mohl vzápětí pracovat při pokračování úkonu.“⁵⁰⁾

Tato ukázka z praxe jasně dokazuje důležitost a nezbytnost provedení vyšetřovacího pokusu v takovou denní dobu, která je zcela identická s tou, kdy se stala prověřovaná událost.

Provedení vyšetřovacího pokusu na místě, kde došlo k původní události.

Tento úkon bude potřeba dodržet vždy, když půjde o potřebu provést vyšetřovací pokus na identickém místě, kde došlo ke sledované události. Rozhodné tu jsou parametry daného místa. V nejlepším případě, když to situace umožní, nebude potřeba konkrétní místo měnit nebo rekonstruovat. Když to bez větších problémů půjde a bude nezbytné zachovat původnost místa, může se právě přistoupit k rekonstrukci místa tak, aby odpovídalo místu původnímu. Při okolnostech, kdy by bylo záhodno provést vyšetřovací pokus na zcela identickém místě, ale rekonstrukce daného místa by obnášela značné úsilí nebo dokonce již takové místo obnovit nelze, musí se položit otázka, zda je vůbec reálně možné přistoupit k vyšetřovacímu pokusu. Protože některé pokusy bude nezbytné provést na zcela stejném místě. Provedení experimentu na stejném místě je zcela zásadní v mnoha případech z důvodu objektivnosti celého pokusu. Na druhé straně i nespočet pokusů se obejde bez toho, aby byla zachována totožnost místa. Většinou půjde o případy, kdy se bude pouze prověřovat určitá činnost, kterou mohl vykonat dotýčný subjekt. Například přenést určité břemeno z místa A do místa B, manipulace se zbraní. Nutno zdůraznit, že samo o sobě potřebnost zachovat shodné podmínky místa nestačí k tomu, aby se pokus zdárně podařil. Je to ve značném počtu případů pouze předpoklad, aby další dílčí pokus provedený na identickém místě dal dohromady jeden celek, který ve svém souhrnu teprve dá odpověď na otázku.

⁵⁰⁾ GILLERNOVÁ, I., BOUKALOVÁ, H. Vybrané kapitoly z kriminalistické psychologie. Praha. Karolinum, 2006, s. 205

Pokud by dané místo, byť i jen zčásti, změnilo své charakteristické vlastnosti, bude, když to alespoň trochu půjde, nutné zvolit místo jiné, maximálně podobné originálnímu prostředí. Je ale možnost provést pokus i na stejném místě, jestli to pořád bude lepší než nové místo.

Zásada dodržení stejných klimatických podmínek, které byly v době zkoumané události.

Zásada dodržení stejných klimatických podmínek při určitých druzích vyšetřovacích pokusů je zcela zásadní pro věrohodnost pokusu a zjištěných informací. Klimatickými podmínkami se rozumí meteorologické podmínky, podnebí a počasí, které budou muset být při daném pokusu identické jako tomu bylo v situaci, která je předmětem prověřování vyšetřovacího pokusu. Pod tímto pojmem je dobře možno si představit vliv faktorů jako je např. teplota vzduchu, mlha, intenzita větru, sluneční svit, déšť, sníh apod. Nedodržení těch samých podmínek může být v závěru velmi podstatným faktorem, který celý vyšetřovací pokus může zcela znehodnotit. Na stejné klimatické podmínky je třeba pamatovat při déle trvajících pokusech. Je tomu tak, že při začátku pokusu mohou panovat nebo být uměle vytvořeny patřičné podmínky, které se v průběhu pokusu mohou změnit a již nejsou tedy úplně shodné a věrohodné. Potřeba dodržení stejných podmínek bude velmi důležitá zvláště při vyšetřovacích pokusech, kterými se prověřuje trestná činnost páchaná v dopravě. Ovšem lze si představit spoustu jiných případů, kdy tato zásada bude nevyhnutelně nutná.

Zásada provedení rekonstrukce situace, která tu byla v době zkoumaného jevu či události.

Rekonstrukce v tomto smyslu neoznačuje důkazní prostředek, nýbrž půjde o to, aby se konkrétní místa nebo oblasti, kde bude vyšetřovací pokus prováděn, co nejpřesněji přiblížily místu originálnímu. Jistě nebude zapotřebí rekonstruovat celou plochu nebo celý úsek, kde vyšetřovací pokus bude probíhat. Půjde o ty zásadní oblasti, které budou relevantní z hlediska zkoumaného jevu. Při rekonstruování se v zásadě bude vycházet z výpovědí svědků, poškozeného, obviněného, ohledání místa a dalších skutečností. „Rekonstrukce nutná k provedení vyšetřovacího experimentu jako taktický postup je součástí metodiky provedení experimentu, nikoliv však součástí obsahu experimentu, není jeho organickým prvkem. Ve vztahu k vyšetřovacímu experimentu vystupuje jen jako přípravné, vstupní, avšak fakultativní

jeho etapa. Její provedení je závislé na okolnosti experimentem prověřovaného faktu, děje.⁵¹⁾ Nutno podotknout, že rekonstrukce místa nebude nezbytná ve všech typech vyšetřovacího pokusu, nýbrž jen v těch, kde půjde o maximální možné dodržení stejných podmínek jako tomu bylo při původní situaci.

Zásada totožnosti akustických podmínek

Zásada dodržení shodnosti stejných akustických podmínek, které tu byly v době prověřované události, bude mít význam jen tehdy, když bude nutné z hlediska zkoumané události navodit stejné akustické podmínky, které budou nezbytnou součástí experimentu. Nejspíše se bude jednat o takové případy, kdy se bude prověřovat, zda bylo na určitou vzdálenost slyšet konkrétní zvuk nebo zda za daných akustických podmínek mohla dotyčná osoba vnímat ten který zvukový podnět. Nezbytnou podmínkou v takových případech bude nutnost dodržení i stejného místa, kde k původní události došlo. Logicky bude vnímaný zvuk rozdílně slyšitelný v místnosti a třeba na volném prostranství. Tyto podmínky se dají ale spíše podřadit pod zásadu dodržení stejných míst, kde došlo ke zkoumanému jevu. K věrohodně získaným poznatkům bude potřeba za další dodržet i stejnou denní dobu, popřípadě ji uměle navodit, kdy by to bylo vzhledem k daným okolnostem velmi náročné.

S touto zásadou velmi koresponduje i zásada dodržení stejné denní doby, kdy bude při konkrétních případech nutno vycházet z toho, že zvuková kulisa se během dne mění, takže ten stejný zvuk bude za světla hůře slyšet než stejný zvuk za večera nebo tmy. To zpravidla způsobují faktory jako např. městský provoz, větší počet lidí na veřejných prostranstvích za dne než tomu bude večer, švitoření ptactva, zvěře apod. Příkladů bude jistě nespočet a jako vždy bude třeba přihlídnout ke konkrétní záležitosti.

10.3. Opakování pokusu ve stejných podmínkách

Tato zásada je jednou z obecných, jelikož její dodržení vede k hodnověrným závěrům vyšetřovacího pokusu. Nutnost zopakovat daný pokus vícekrát vede k minimalizaci nahodilých výsledků a utvrzuje osoby provádějící pokus, že získané poznatky nejsou nahodilé a ještě umožňují vnímat dané skutečnosti pečlivěji a důkladněji v širších souvislostech.

⁵¹⁾ PRERAD, V. Vyšetřovací experiment. Praha. Ministerstvo vnitra ČSSR, 1972, s. 125

Závěry z takto opakovaně provedených pokusů umožňují tedy orgánům činným v trestním řízení nabýt přesvědčení o hodnověrnosti takto získaných poznatků a tím vyloučit či alespoň minimalizovat riziko náhodnosti.

10.4. Provádění pokusů v cílevědomě měněných podmínkách

Vědomě měněné podmínky, za kterých vyšetřovací pokus probíhá, je nezbytné odlišit od opakování pokusů. Při opakování vyšetřovacího pokusu budeme sledovat průběh a výsledek, ke kterým dochází při zachování stejných okolních podmínek za účelem vyloučení nahodilých výsledků. Oproti tomu, vyšetřovací pokus prováděný při obměňovaných podmínkách má za cíl něco odlišného. Nepůjde tu o kvantitativní stránku, nýbrž o kvalitativní stránku. Při změně podmínek bude důležité sledovat vždy konkrétně vzešlé výsledky, které budou vylučovat nebo naopak potvrzovat již závěry získané. Existují dvě možnosti, jak danou situaci či případ obměnit. Buď půjde o to, že změněná situace bude ulehčující k tomu, aby se dosáhly požadované výsledky nebo právě naopak, kdy se vytvoří takové podmínky, které znatelně ztěžují situaci, aby se dosáhlo požadovaných výsledků. Získání poznatků z takto obměněných situací může velmi dobře posloužit jako objektivní výstup z vyšetřovacího pokusu.

Zjištění stejných výsledků, kterými bylo dosaženo při provedení pokusu ve ztížených podmínkách, jasně prokazuje hodnověrnost takto získaného důkazu. Můžeme si uvést příklad: Jestliže daný zvuk bylo slyšet i z dálky 200 metrů, je nepochybné, že ze vzdálenosti 100 metrů ten samý zvuk za stejných okolních podmínek bude slyšet stejně, samozřejmě se dá očekávat, že spíše ještě znatelněji a lépe. Nebo se naopak může zjistit opak: Jestliže daný zvuk nebyl slyšet ani ze vzdálenosti 100 metrů, je takřka vyloučeno, aby byl slyšitelný ze vzdálenosti 200 metrů. Ovšem nutno zdůraznit, že to tedy samozřejmě neplatí bezvýjimečně, jistě by se daly zjistit možnosti, kdy by tomu bylo jinak.

Význam měněných podmínek se dá tedy zejména spatřovat v následujícím:

1. Stejně výsledky experimentu dosažené ve ztížených nebo zjednodušených podmínkách prokazují hodnověrnost dosažených pozitivních či negativních výsledků experimentu.
2. Různé výsledky experimentu ve změněných podmínkách prokazují význam jednotlivých podmínek pro vznik určitého jevu, možnosti vnímání, případně provedení nějaké činnosti.
3. Změna některé z podmínek při zachování nezměněného stavu ostatních umožňuje odhalit

význam jednotlivých podmínek i zákonitých souvislostí mezi danými podmínkami a zkoumaným jevem.⁵²⁾

10.5. Provádění pokusu v několika etapách

Zásada rozdělení pokusu do více etap je nutná jen v těch případech, kdy se pozorováním má zjistit složitější komplex vnímaných skutečností. Při relativně jednoduchých úkonech se tato zásada nemusí zohlednit. Nejspíše půjde o případy, kdy se pomocí vyšetřovacího pokusu má zjistit více na sebe navazujících okolností, které ve svém souhrnu dávají možnost udělat si celkový obrázek o zkoumané události. Rozdělení pokusu do více etap tedy subjektům provádějící vyšetřovací pokus umožní lepší pochopení a poznání celého děje ve všech na sebe navazujících relevantních záležitostech.

Při přistoupení k zásadě rozdělení na více etap kriminalistická nauka doporučuje rozdělit pokus na jednotlivé etapy, kdy výsledky vzešlé z té které etapy na sebe nemusejí kontinuálně navazovat a umožňují subjektům provádějící vyšetřovací pokus udělat si potřebné závěry z konkrétní fáze vyšetřovacího pokusu. „V těchto případech se doporučuje po každé etapě experimentální činnost přerušit na dobu nezbytně nutnou ke zkoumání, vyhodnocení a dokumentaci průběhu a výsledků dané etapy pokusu a poté pokračovat další etapou experimentální činnosti.“⁵³⁾ Tato forma rozdělení vyšetřovacích pokusů se označuje jako reálná. Kdy ovšem nebude vhodné kouskovat daný pokus reálnou formou, může nastoupit druhá forma, takzvaná podmíněná či myšlená. Ta se využije v takových případech, kdy není vhodné vyšetřovací pokus přerušovat a učinit si z něho potřebné závěry, ale je nezbytné pokus jako celek bedlivě pozorovat a případně několikrát opakovat a udělat si obraz z jednotlivých prvků a ty následně vyhodnotit jako celek. Tím se získá komplexní obrázek o celé situaci.

⁵²⁾ MUSIL, J., KONRÁD, Z., SUCHÁNEK, J. Kriminalistika. 2. přepracované a doplněné vydání. Praha: C. H. Beck, 2004, s. 360

⁵³⁾ STRAUS, J. a kol. Kriminalistická taktika. 2. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2008, s. 188

11. Hodnocení výsledků vyšetřovacího pokusu

Význam výsledků vzešlých z vyšetřovacího pokusu je nesmírný, dalo by se snad i říci, že stěžejní pro další postup v konkrétní věci orgány činnými v trestním řízení. Jen důkladně a kvalitně zjištěné výsledky mohou posloužit jako důkazní prostředek, potažmo důkaz. Na tomto místě možná stojí za to znovu zmínit, že celou podstatou vyšetřovacího pokusu je získání nebo zpřesnění důkazu, aby mohla být daná záležitost bez dalších pochybností posouzena z hlediska jedné ze základních zásad trestního práva procesního, tedy zásady materiální pravdy. Při hodnocení výsledků se ale orgán, který pokus provádí, nemůže jen zabývat zjištěnými okolnostmi bez dalšího. Musí vzít v potaz několik dalších faktorů, které mohly samotné provedení od reálné, původní situace, odlišit. Tím tedy samozřejmě není myšleno, že by tedy nebylo potřeba dodržet základní taktickou zásadu, a to dodržení pokud možno stejných podmínek majících vliv na objektivitu pokusu. U mnoha pokusů si je ovšem orgán provádějící pokus vědom, že adekvátní podmínky je obtížné nastavit, tudíž musí tyto okolnosti brát při hodnocení v úvahu a zohlednit je.

Při hodnocení vyšetřovacího pokusu je nutné rozlišit mezi výsledkem a závěrem pokusu. Jenom díky hodnověrnému výsledku, tedy takovému, který nevzbuzuje žádnou pochybnost o zjištěných věcech a neobsahuje prvek nahodilosti, můžeme dospět k hodnověrným závěrům naplňující znaky objektivní (materiální) pravdy.

- Objektivně zjištěné výsledky mohou být: a) pozitivní
b) negativní

Za pozitivně zjištěné výsledky se dají považovat ty, které prokazují, že se daná událost nebo jednání mohlo opravdu stát tak, jak bylo zjištěno z vyšetřování či jak vypovídaly dané osoby. Na druhé straně negativní závěry vylučují možnost, aby daný děj či událost proběhla takovým způsobem, jak bylo vypovídáno nebo jak se jevilo do doby provedení vyšetřovacího pokusu. Pro lepší představu si lze uvést příklady: Tak např. negativním výsledkem bude situace, kdy svědek nejdříve vypovídal tak, že z daného konkrétního místa bylo možné pozorovat danou záležitost, nicméně vyšetřovacím pokusem se zjistilo, že z daného místa při zachování totožných podmínek nelze prověřovanou situaci spatřit. Za pozitivní výsledek můžeme uvést příklad jiný: obviněný prokázal, že přenesl břemeno o určité hmotnosti sám, aniž by k tomu potřeboval pomoc dalších osob.

Na základě takto zjištěných výsledků vyplynou závěry, které se znovu dají rozdělit na dvě skupiny. Jsou to závěry kategorické a závěry možné. Kategorické závěry se dají vztáhnout k výsledkům negativním, zatímco závěry možné mají konsekvence s pozitivním výsledkem.

Kategorické závěry jsou tedy takové, které neumožňují žádnou domněnku odlišnosti. Ukázáno na příkladě, když se provedením pokusu zjistí, že není možno vidět na určitou vzdálenost konkrétní událost, vyplývá z toho kategorický závěr, že daná osoba z tohoto místa nemohla vidět událost, o které před tím vypovídala, že ji viděla.

Možné závěry se naopak váží k výsledkům pozitivním, ale zde nutno zdůraznit, že to ještě samo o sobě neznamena, že se daná situace stala. S výše uvedeným příkladem přemístění břemena na určitou vzdálenost bude tedy možný závěr takový, že daná konkrétní osoba mohla dané břemeno na určitou vzdálenost opravdu sama přemístit, to ovšem nevylučuje, že ji s tím pomáhal např. spolupachatel nebo osoba jiná.

Možný závěr je tedy jen pouhá možnost, že se daná událost stala zjištěným způsobem, ještě to ale neznamena, že se to mohlo stát způsobem odlišným a bude vždy třeba v případě možností vzhlednout i k dalším získaným důkazům, které dají ve svém souhrnu celkový možný bezrozporný poznatek.

12. Dokumentace vyšetřovacího pokusu

Aby měl vyšetřovací pokus náležitosti důkazního prostředku, musí být náležitě zadokumentován. Dokumentací se tu rozumí sepsání protokolu o vyšetřovacím pokusu. Protokol by měl obsahovat podrobný popis celého vyšetřovacího pokusu, aby i osoby, které nebyly přítomny při jeho provádění, si dokázaly udělat obrázek, jak probíhal na místě, kde k němu došlo. Je potřeba dodržet a splnit náležitosti upravené v § 55 odst. 1, 3 trestního řádu, kde jsou upraveny obecné náležitosti protokolu, případně konkrétně uvedené záležitosti vztahující se na vyšetřovací pokus, které jsou ve třetím odstavci zmiňovaného ustanovení. Podrobnější a další skutečnosti, které by měly být nedílnou součástí protokolu o vyšetřovacím pokusu, uvádí i Závazný pokyn policejního prezidenta č. 30/2009 v článku 82 odst. 3, 4.

Protokol by měl být rozdělen do třech částí. Jedná se o část úvodní, část popisnou a část závěrečnou.

Úvodní část by měla obsahovat hlavně tyto náležitosti:

- místo a datum konání
- jméno a funkci osoby provádějící experiment
- jména, data narození, bydliště, zařazení a funkce osob přibráných k úkonu a nezúčastněných osob
- jména, data narození, bydliště svědků a obviněných, pokud se zúčastnili provádění experimentu
- jména, data narození, bydliště ostatních účastníků experimentu (obhájce, státního zástupce)
- danou věc, která je předmětem experimentu
- důvody provádění experimentu s jeho cílem
- poučení účastníků experimentu o právech a povinnostech vzhledem k jejich procesnímu postavení⁵⁴⁾

Popisná část by měla obsahovat následující:

- datum a hodina zahájení a ukončení vyšetřovacího pokusu, případně den, čas a důvod jeho přerušení
- popis bezprostředního místa provedení vyšetřovacího pokusu

⁵⁴⁾ SVOBODA, I. a kol. Kriminalistika. Ostrava: Key Publishing, 2016, s. 338

- popis situace a podmínek, za nichž byl vyšetřovací pokus proveden, zda a na základě kterých údajů byla provedena rekonstrukce
- vymezení podmínek, které se nepodařilo rekonstruovat (obnovit)
- vyjádření obviněného nebo svědka ke shodnosti podmínek a určení případných změn
- rozmístění účastníků experimentu před započítím pokusu, stanovené signály a prostředky spojení mezi nimi
- zda a jaké předměty byly využity (původní, makety atd.)
- podrobný popis každého pokusu i s uvedením jeho účastníků, obsah jejich činnosti, průběh pokusu a získané výsledky v jejich časové posloupnosti (začátek a ukončení jednotlivých pokusů)
- popis těch okolností, které mohly jakkoliv ovlivnit provedení jednotlivých pokusů, případně jejich výsledky.⁵⁵⁾

V závěrečné části by se mělo uvést:

- který pokus, jeho část, jednotlivý výkon, situace atd., kdy a jakými technickými prostředky byly dokumentovány, co je podchyceno v případném náčrtku a plánu, jejich seznam
- návrhy, námitky, připomínky a vyjádření všech účastníků jak k průběhu vyšetřovacího pokusu, tak i k obsahu protokolu
- poznámka o seznámení všech účastníků vyšetřovacího pokusu s obsahem protokolu
- čas ukončení sepsání protokolu a podpisy všech účastníků vyšetřovacího pokusu.

K protokolu se přikládá další dokumentace, prováděná technickými prostředky, jako prostředek názornosti.⁵⁶⁾

V dnešní době je již zcela běžnou praxí, že průběh vyšetřovacího pokusu je dokumentován pomocí fotoaparátů či spíše pomocí videokamer. Získaná nahrávka nebo fotodokumentace bývá nedílnou součástí protokolu o vyšetřovacím pokusu a umožňuje bezpochyby lepší seznámení se s průběhem pokusu, než by tomu bylo v případě, že by existovala jen písemná zpráva o jeho průběhu. Na druhé straně zde hrozí, že vyjdou najevo i případná pochybení či nepřesnosti, které se během konání vyšetřovacího pokusu vyskytnou a díky audiovizuálnímu

⁵⁵⁾ PORADA, V. a kol. Kriminalistika. Technické, forenzní a kybernetické aspekty. Plzeň: Aleš Čeněk . 2016, s.

482

⁵⁶⁾ Tamtéž.

zobrazení je to bezesporu markantnější než jen v případě pouhého textového zachycení a popsání vyšetřovacího pokusu.

Z hlediska dělení důkazů se protokol o vyšetřovacím pokusu považuje za listinný důkaz podle § 112 odst. 2 trestního řádu. Během hlavního líčení, případně ve veřejném zasedání, se protokol přečte a předloží stranám k nahlédnutí, samozřejmě je možné i přehrání audiovizuálního záznamu, jestliže byl pořízen.

13. Příklad z praxe I.

Zde na tomto místě bych rád zmínil a ve stručnosti popsal případ z praxe, se kterým jsem se mohl seznámit a ve kterém bylo právě přistoupeno k vyšetřovacímu pokusu, aby se ověřily důležité poznatky pro další vyšetřování.

Na začátek nejprve stručné nastínění skutkového stavu: Jednoho lednového dne roku 2016 došlo na místní komunikaci ve městě ke střetu osobního auta, které řídil obviněný, s chodcem, který se v tu dobu zahříval na víku teplovodního kanálu, ze kterého stoupala pára. Obviněný tvrdil, že poškozeného přehlédl. Ten vlivem střetu utrpěl těžké poranění spočívající ve zlomenině pravé poloviny pánve, s dobou léčení 3 - 4 měsíce. Způsobené zranění si vyžádalo hospitalizaci v nemocnici po dobu 7 dnů. Technická závada, jako jedna z možných příčin dopravní nehody, nebyla na místě ohledáním zjištěna ani uplatněna. Obviněný se hájil tím, že za přehlédnutí poškozeného mohla stoupající pára, která unikala z teplovodního kanálu a kvůli tomu došlo ke střetu. Poté se tedy přistoupeno k vyšetřovacímu pokusu, aby se zjistily výhledové možnosti řidiče, zda opravdu poškozený nebyl kvůli stoupající páře vidět.

Protokol o vyšetřovacím pokusu je rozdělen do třech částí. Na začátku, v hlavičce protokolu, je uveden subjekt, který vyšetřovací pokus provedl, v tomto případě Policie České republiky, Krajské ředitelství policie daného kraje, Služba kriminální policie a vyšetřování (SKPV) a číslo jednací. Vedle je uvedeno místo a datum sepsání protokolu o vyšetřovacím pokusu.

Poté následuje již první, úvodní část protokolu. Nejprve je nastíněn skutkový děj, při kterém byl spáchán možný trestný čin. Následují informace o osobách účastnících se vyšetřovacího pokusu. Zde šlo o obviněného, který podstoupil pokus, dále osoby, které vyšetřovací pokus provedli. Tím byli vyšetřovatel, který celý vyšetřovací pokus řídil, dále byl přítomen soudní znalec a technik, který obstarával videodokumentaci. Následuje určení místa, kde došlo k provedení vyšetřovacího pokusu včetně souřadnic GPS. Toto místo je zcela identické tomu, kde došlo k inkriminované události. Následují důvody a účel vyšetřovacího pokusu. Zde šlo o to, že poškozený se zahříval na víku teplovodního kanálu, ze kterého stoupá pára. Po chvíli spatřil světla nějakého auta, snažil se na sebe upozornit zdvihnutím ruky, zvednout se ale nestihl a auto do něj narazilo. Řidič vozidla, tedy obviněný, uvedl, že poškozeného na kanálu sedět neviděl pro páru, která z kanálu stoupala.

Účelem vyšetřovacího pokusu bylo ověřit výhledové možnosti řidiče v místě dopravní nehody. Následuje informace o figurantovi, který byl současně nezúčastněnou osobou a který nahrazoval poškozeného, který se vyšetřovacího pokusu nezúčastnil. Použité pomůcky byly videokamera a osobní automobil. Dále byly zaznamenány podmínky vyšetřovacího pokusu, myšleno tedy povětrnostní podmínky a přesná doba započetí vyšetřovacího pokusu. Úvodní část je zakončena poučením obviněného o jeho procesních právech a povinnostech.

Druhá, popisná část protokolu se věnuje vlastnímu průběhu pokusu.

Na úvod obviněný k původnosti situace uvedl, že v době dopravní nehody byla hustota páry větší. K použitým pomůckám a provedení vyšetřovacího pokusu námitky neměl. Poté následoval první úkon, pomocí kterého byl pořízen videozáznam mimo vozidlo na kulaté kovové víko teplovodního kanálu s unikající párou bez figuranta. To mělo za cíl zadokumentování hustoty páry unikající přes víko na teplovodním kanále v místě dopravní nehody. Za zjištěné okolnosti se mělo toto: z teplovodního kanálu přes kulaté kovové víko dvěma protilehlými otvory o průměru cca 3 cm uniká pára, kdy se střídá v krátkých intervalech cca 10 sekund řidší proud vystupující páry s hustším proudem vystupující páry.

Následoval úkon číslo dva. V rámci něho byl pořízen videozáznam mimo vozidlo na kulaté kovové víko teplovodního kanálu s unikající párou a figurantem v podřepu na víku teplovodního kanálu s unikající párou při střídající se hustotě. To mělo za cíl zadokumentovat výhledové možnosti mimo přijíždějící vozidlo. Zjištěno bylo, že ve vystupující páře je vidět postavu v podřepu na víku kanálu. Další úkon a videozáznam byl již pořízen z jedoucího vozidla, které směřovalo ke kanálu, kde se nacházel figurant v podřepu. Tím se měly ověřit výhledové možnosti řidiče na postavu poškozeného během přímé jízdy ke kanálu, ze kterého stoupala pára. Zjistilo se, že z jedoucího vozidla je vidět postava v podřepu na víku teplovodního kanálu ve vystupující páře.

V závěrečné části protokolu se uvádí, že obviněný k průběhu a provedení vyšetřovacího pokusu neměl námitky. K hustotě páry v době dopravní nehody ale znovu uvedl, že v době nehody byla větší. Vyšetřovacím pokusem se zjistilo, že obviněný mohl vidět na víku teplovodního kanálu postavu poškozeného. Nutno dodat, že rychlost vozidla v době nehody byla asi dvacetikilometrová. Je zde také uvedeno, že z vyšetřovacího pokusu byl proveden videozáznam, který je součástí protokolu a přesná doba ukončení vyšetřovacího pokusu. Následují jména a podpisy všech osob účastnících se pokusu.

K hodnocení je tedy možno uvést, že z výše uvedeného vyšetřovacího pokusu plyne, že získaný závěr se dá označit jako pozitivní možný.

Snad bych ještě zmínil, že po zhlédnutí videozáznamu z vyšetřovacího pokusu bych rád zmínil určitou nepřesnost, které se účastníci dopustili. Figurant, který nahrazoval osobu poškozeného, měl na sobě oblečenou bundu s výraznými reflexivními prvky. V době incidentu poškozený na sobě měl tmavé oblečení bez reflexivních prvků. Zde bych spatřoval docela výraznou odlišnost, která by mohla na získané závěry mít podstatný vliv, poněvadž je bezesporé, že člověk, který má na sobě reflexivní prvky, je vidět mnohem lépe než osoba, která je nemá.

14. Příklad z praxe II.

Jako druhý uvedu případ, kterého jsem se mohl osobně zúčastnit. Nejprve znovu stručně ke skutkové situaci: V prosinci roku 2017 došlo v jedné obci na místní komunikaci ke střetu chodce s osobním autem. V tu dobu panovaly poněkud nepříznivé povětrnostní podmínky, byla tma a pršelo. Podezřelý, který tvrdil, že jel rychlostí asi padesát kilometrů za hodinu, přehlédl mírně podnapilého chodce, který šel z místní restaurace. Poškozený ovšem nešel po krajnici, nýbrž přímo uprostřed komunikace. Podezřelý nehodou způsobil poškozenému otřes mozku a zlomenou pravou ruku a levou nohu. Poškozený následně uvedl, že měl na sobě reflexní odrazku, ta se ovšem nikde nenašla. Podezřelý uvedl, že poškozený měl na sobě tmavé oblečení a nebyl ve tmě vůbec vidět. A také jednoznačně vyloučil, že by měl poškozený na sobě nějakou reflexní odrazku. Na návrh státního zástupce bylo přistoupeno k vyšetřovacímu pokusu, aby se více objasnila inkriminovaná situace, zda bylo možno chodce za daných klimatických podmínek vidět či nikoliv. Jelikož v tu dobu nebylo zahájeno trestní stíhání, jednalo se o tzv. prověřovací pokus.

Pokus byl proveden v březnu roku 2018 ve večerních hodinách na témže místě, kde došlo k nehodě. Aby se zachovaly se možná nejpodobnější podmínky, jaké byly v době nehody, tedy aby byla mokrá vozovka, protože to může ovlivnit jak výhledové možnosti, tak samozřejmě brzdnu dráhu vozidla, byla nutná spolupráce s hasiči, kteří těsně před započítím experimentování musely daný úsek vozovky pokropit vodou, aby se právě docílilo pokud možno stejných klimatických podmínek. Po této přípravě se mohlo přistoupit k již samotnému pokusu. Jeho cílem bylo prověřit, zda bylo možno chodce vidět na určitou vzdálenost a tedy zamezit střetu. Pokusu byli přítomni státní zástupce, vyšetřovatel, policisté, technik, podezřelý, soudní znalec a osoba nezúčastněná, což byl v tomto případě starosta obce. Použitými pomůckami byly videokamera, kterou se zaznamenal celý průběh prověřovacího pokusu a osobní automobil, kterým byla nehoda způsobena. Po úvodních poučeních účastníků se již přešlo k samotnému prověřovacímu pokusu. Vyšetřovatel, který měl stejné oblečení jako poškozený v době střetu, se postavil na identické místo, kde k nárazu poškozeného s autem došlo. Aby se mohly prověřit výhledové možnosti z automobilu, tento automobil byl nejprve postaven do vzdálenosti 150 metrů od místa střetu a postupným přibližováním se zachycovalo, zda je již možné zahlédnout postavu pohybující se na silnici. Jedním z hlavních důvodů, proč bylo zapotřebí použít identický automobil byl ten, aby byla zachována v tomto případě účinnost a intenzita světel, jelikož každé auto má dosvit a kvalitu dálkových světel

odlišnou. Tímto procesem se zjistilo, že opravdu osoba není moc dobře vidět, a to ani poněkud z blízké vzdálenosti. Ovšem když se ten stejný pokus prováděl s tím rozdílem, že vyšetřovatel měl na sobě reflexní pásek, výsledek byl diametrálně odlišný a osoba byla již postřehnutelná ze vzdálenosti asi 100 metrů. Ale jelikož se žádný reflexní pásek nikde na poškozeném, ani v okolí místa nehody nenašel, pracovalo se s verzí, že ho poškozený na sobě neměl. Důležitá indicie, která na druhou stranu hovořila proti podezřelému, který tvrdil, že jel rychlostí kolem padesáti kilometrů v hodině, byla ta, že se na silnici našly stopy po brzdění. Jenže soudní znalec na místě vyloučil, aby brzdná dráha byla při rychlosti kolem padesáti kilometrů tak dlouhá, tudíž musela být rychlost poněkud vyšší, prý někde kolem osmdesáti kilometrů v hodině. Výsledek celého pokusu byl tedy takový, že se ukázalo, že tvrzení podezřelého nejspíše nemělo pravdivý základ a že s největší pravděpodobností jel vyšší rychlostí, než tvrdil a než je hlavně v daném místě dovoleno. I když bylo vidět, že osoba ve tmavém oblečení a bez nějakého reflexního prvku je těžko postřehnutelná i z poměrně blízké vzdálenosti, pravděpodobně kdyby podezřelý dodržel předepsanou rychlost, dokázal by včas reagovat a srážce tak zamezit.

Závěr

Cílem práce bylo uchopit zadané téma v co možná nejvíce komplexní míře a rozebrat všechny relevantní záležitosti, které mají nějakou souvislost právě s kriminalistickým experimentem. Můžeme určitě říci, že z hlediska odborného zkoumání a ve větším zájmu se o toto téma zajímali autoři ve druhé polovině 20. století. Nicméně i díky jejich iniciativě se od roku 2002 může vyšetřovací pokus jako zvláštní důkazní prostředek těšit zákonné úpravě. Jistě to byl správný krok. Ovšem nutno říci, že v poslední době se znovu našlo pár autorů a odborníků, kteří se začali touto velice zajímavou problematikou znovu zabývat a jistě tak dokázali navázat a nepochybně dál rozvíjet různorodost a důležitost již popsanych názorů z minulosti. Kriminalistický experiment si to zaslouží, jelikož je často jedním z klíčových důkazů, který může do projednávaného případu vnést zcela nové světlo a objasnit tak okolnosti, kterými by bez tohoto prostředku nešlo buď vůbec, nebo alespoň zákonnou cestou, dosáhnout. Je pravdou, že i když existuje poměrně početná řádka publikací, které se věnují kriminalistickému experimentu, ať už ve větším a hlubším rozsahu nebo jen okrajově, je tu znát velmi podobný styl, jak je o kriminalistickém experimentu pojednáváno. Proto i tato práce si neklade za nějaký hlavní cíl přijít s úplně novými, zásadními novotami, které by nikdo zatím ještě nenabídl. Spíše si bere za úkol ukázat všechny podstatné záležitosti, propojit teoretické poučky a definice s praktickými příklady, aby se lépe pochopila samotná podstata a hlavně praktické cíle, proč takový institut vůbec existuje.

I díky možnosti, ať už to byly spisové materiály nebo osobní účast na vyšetřovacím pokusu, se osobně seznámit a uchopit toto zajímavé téma ze stránky praxe, mi hodně pomohly porozumět tomuto tématu z větší šířky. I když to na první pohled nemusí vypadat, jenom samotné přichystání všech důležitých věcí, které jsou potřeba, aby vyšetřovací pokus řádně proběhl, je nesmírně časově a technicky náročné a obnáší značné úsilí několika osob a jejich bezvadnou spolupráci, která se poté projeví v bezchybně provedeném vyšetřovacím pokusu.

Seznam použitých zdrojů

Seznam literatury

BULISOVÁ, J. a kol. Ottova všeobecná encyklopedie ve dvou svazcích A-L. Vydání první. Praha: Ottovo nakladatelství, 2003, 735 s. ISBN 80-7181-959-X

DRAŠTÍK, A., FENYK, J. a kol. Trestní řád. Komentář. I. díl. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2017, 1383 s. ISBN 978-80-7552-600-7

FENYK, J., CÍSAŘOVÁ, D., GŘIVNA, T. a kol. Trestní právo procesní. 6. aktualizované vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2015, 927 s. ISBN 978-80-7478-750-8

FENYK, J., HAVLÍK, T., RŮŽIČKA, M. Rozhodnutí a stanoviska k trestnímu řádu 1918-2004. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2004, 1159 s. ISBN 80-7179-880-0

GILLERNOVÁ, I., BOUKALOVÁ, H. a kol. Vybrané kapitoly z kriminalistické psychologie. Praha: Karolinum, 2006, 280 s. ISBN 80-246-1293-3

CHMELÍK, J. a kol. Rukověť kriminalistiky. Plzeň: Aleš Čeněk, 2005, 532 s. ISBN 80-86898-36-9

JELÍNEK, J. a kol. Trestní právo procesní. 4. vydání. Praha: Leges, 2016, 848 s. ISBN 978-80-7502-160-1

JELÍNEK, J. a kol. Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou. 3. aktualizované vydání. Praha: Leges, 2012, 1301 s. ISBN 978-80-87576-29-8

KONRÁD, Z., PORADA, V., STRAUS, J., SUCHÁNEK, J. Kriminalistika. Kriminalistická taktika a metodiky vyšetřování. Plzeň: Aleš Čeněk, 2015, 414 s. ISBN 978-80-7380-547-0

MUSIL, J., KONRÁD, Z., SUCHÁNEK, J. Kriminalistika. 2. přepracované a doplněné vydání. Praha: C. H. Beck, 2004, 583 s. ISBN 80-7179-878-9

NĚMEC, M. Kriminalistická taktika pro policisty. Praha: Eurounion, 2004, 328 s. ISBN 80-7317-036-1

PORADA, V. a kol. Kriminalistika. Brno: CERM, 2001, 746 s. ISBN 80-7204-194-0

PORADA, V. a kol. Kriminalistika. Technické, forenzní a kybernetické aspekty. Plzeň: Aleš Čeněk . 2016, 1018 s. ISBN 978-80-7380-589-0

PRERAD, V. Vyšetřovací pokus - problémy a pochybení při praktickém provádění a jejich procesní důsledky. Bulletin advokacie, 6-7, 1997, s. 55-71

PRERAD, V. Vyšetřovací experiment. Praha. Ministerstvo vnitra ČSSR, 1972, 194 s.

PRERAD, V., VYCHODIL, M. Vyšetřovací experiment a rekonstrukce trestného činu. Praha. Univerzita Karlova AUCI, 1990, 92 s.

RYBÁŘ, M. Základy kriminalistiky. 1. vydání. Dobrá Voda u Pelhřimova: Aleš Čeněk, 2001, 230 s. ISBN 80-86473-03-1

STRAUS, J. a kol. Kriminalistická taktika. 2. rozšířené vydání. Plzeň: Aleš Čeněk, 2008, 291 s. ISBN 978-80-7380-095-6

STRAUS, J. Kriminalistika, kriminalistická technika: (pro kurz kriminalistických expertů). Praha: Vydavatelství Policejní akademie ČR, 2004, 174 s. ISBN 80-7251-165-3

STRAUS, J., VAVERA, F. Slovník kriminalistických pojmů a osobností. Plzeň: Aleš Čeněk, 2010, 348 s. ISBN 978-80-7380-258-5

SVOBODA, I. a kol. Kriminalistika. Ostrava: Key Publishing, 2016, 373 s. ISBN 978-80-7418-259-4

ŠÁMAL, P a kol. Trestní řád. Komentář. I. díl. 5. vydání. Praha: C.H. Beck, 2005, 1453 s. ISBN 80-7179-405-8

TIPLICA, M. a kol. Kriminalistická taktika. 2. upravené vydání. Praha: Vydavatelství Policejní akademie ČR, 1999, 162 s. ISBN 80-7251-007-X

VYCHODIL, M. Rekonstrukce a vyšetřovací pokus. In: Kriminalistický sborník. Praha: Magnet-Press, č. 11, 1958, s. 481-486

WALDER, H. Technik und Taktik der Untersuchung in Strafsachen, dargestellt anhand von Beispielen aus der Praxis. In: Kriminalistik, 1978, č. 7, s. 318-323

Název práce: Kriminalistický experiment

Klíčová slova: kriminalistický experiment, vyšetřovací pokus, kriminalistika

Resumé

Téma diplomové práce je Kriminalistický experiment. První kapitola se věnuje obecnějším záležitostem. Je v ní uvedeno, co se vlastně míní experimentem v běžném slova smyslu a následně je vysvětlen rozdíl mezi takovým experimentem a experimentem kriminalistickým. Za další se tu pojednává o podstatě kriminalistického experimentu.

Ve druhé kapitole je popsáno zákonné upravení vyšetřovací pokusu, především tedy v zákoně č. 141/1961 Sb., trestní řád. Lehce je tu i zmíněna problematika osob účastnících se vyšetřovacího pokusu.

Třetí kapitola se zaměřuje na historické aspekty vyšetřovacího pokusu, srovnání několika kriminalistických osobností a jejich pohledu právě na téma kriminalistický experiment.

Následující, čtvrtá kapitola vymezuje vyšetřovací pokus ve srovnání s podobnými kriminalistickými úkony, a to s rekonstrukcí, prověrkou výpovědi na místě, rekognicí, kriminalistickou expertizou a ohledáním.

Pátá kapitola se věnuje podstatě, účelu a cílům, kterým vyšetřovací pokus kriminalistice slouží.

Šestá kapitola rozděluje vyšetřovací pokus na několik typů, podle hlediska, kdy k nim dochází nebo podle zjišťovaných skutečností.

V sedmé kapitole jsou rozebrány podrobněji otázky vztahující se k účastníkům vyšetřovacího pokusu.

Kapitola osmá a devátá popisuje přípravu vyšetřovacího pokusu a z hlediska kriminalistické taktiky se tu pojednává o vlivu psychologického působení na jednotlivé účastníky.

Kapitola desátá je věnována vlastnímu rozboru taktických zásad, které musejí být při vyšetřovacím pokusu dodrženy.

V následujících dvou kapitolách, tedy v kapitole jedenácté a dvanácté, práce rozebírá závěry a výsledky vzešlé z provedení vyšetřovacího pokusu a následující dokumentaci

v protokolu o vyšetřovacím pokusu.

Zbývající dvě kapitoly, kapitola třináctá a čtrnáctá, popisují dva příklady z praxe. První případ se zaměřuje na požadované náležitosti, které mají být uvedeny v protokolu o vyšetřovacím pokusu a druhý případ se spíše zaměřuje na samotný průběh vyšetřovacího pokusu.

Title of dissertation: Criminalistic experiment

Key words: criminalistic experiment, investigative trial, criminalistic

Abstract

The theme of this diploma thesis is the Criminalistic Experiment. The first chapter deals with more general issues. It states what is meant by the experiment in the normal sense and then explains the difference between experiment and the criminalistic experiment. The next chapter discusses the essence of the criminalistic experiment.

The second chapter describes the legal treatment of the investigative trial, especially in Act No. 141/1961 Coll., Criminal Procedure Code. The issue of people participating in the investigative trial is also easily mentioned.

The third chapter focuses on the historical aspects of the investigative trial, the comparison of several criminologists and their view on the subject of a criminalistic experiment.

Next, the fourth chapter describes the investigative trial in comparison with similar forensic operations, and reconstruction, clearance testimony on the spot, recognition, and inspection of forensic expertise.

The fifth chapter focuses on the essence, purpose, and objectives of the investigative attempt of the forensic science.

The sixth chapter divides the investigative trial into several types, in terms of when they occur or according to the facts.

The seventh chapter discusses in greater detail the questions pertaining to participants in the investigative trial.

The eighth and ninth chapter describes the preparation of the investigative experiment, and from the point of view of forensic tactics, the psychological influence of individual participants is discussed here.

Chapter Tenth is devoted to the actual analysis of tactical principles that must be observed in the investigative experiment.

In the following two chapters, in eleventh and twelfth chapters, the thesis analyzes the

conclusions and results of the investigation experiment and the following documentation in the protocol of the investigative trial.

The remaining two chapters, thirteenth and fourteenth chapters, describe two examples from practice. The first case focuses on the required requirements to be included in the protocol of the investigative trial and the second case focuses on the actual course of the investigative trial.